

Rahapoliitika osakond

TÖÖTURU ÜLEVAADE

Diana Tur
Natalja Viilmann

Märts 2008

OLULISEMAD ARENGUSUUNAD 2007. AASTA TEISEL POOLEL

2007. aasta jääb viimase kümne aasta ajaloo taustal eristuma tugevate pingete poolest tööturul, kus töötuse määr saavutas madalaima, palgakasv aga kõrgeima taseme. Esimesel poolaastal olid pinged tugevamad, teisel aga leevenesid mõnevõrra. Käesolev ülevaade keskendub tööturu arengule 2007. aasta teisel poolel, mil jätkus Eesti majanduskasvu ootuspärane aeglustumine. Aasta viimases kvartalis aeglustus majanduskasvu tempo juba sedavõrd, et hakkasid ilmnema tööjõu nõudluse vähenemise märgid.

2007. aasta esimese üheksa kuu jooksul tööhõive määra kasv küll pidurdus majanduskasvu tempo alanedes, kuid hõivatute arv siiski suurenes (662 000ni III kvartalis). See hajutas eelnevaid kahtlusi võimalike pakkumisest tingitud piirangute ilmnemise suhtes. Aasta viimases kvartalis 4,5%ni alanenud majanduse kasvutempo saavutamiseks ei olnud enam aga vaja täiendavat tööjõudu ning sisemajanduse hõive kasv aeglustus nullilähedaseks. Hõivatute arvu vähenemine IV kvartalis ei olnud tingitud mitte pakkumise, vaid eelkõige nõudluse teguritest. Seetõttu täiendavaid pingeid tööturule ei lisandunud ning palgafondi kasv jätkas pidurdumist.

Tööjõu pakkumise osas ei ole märkimisväärset kasvu lähiaastatel siiski oodata. Demograafilised trendid ning Euroopa Liidu sisese töömigratsiooni lihtsus viitavad pigem sisemaise tööjõuressursi vähenemisele. Lisatööjõudu on võimalik saada peamiselt mitteaktiivsete arvel. Töö atraktiivsust võivad suurendada sellised tegurid nagu paindlikum tööaeg, struktuursete (sh ka regionaalsete) töökohtade pakkumine, vaba tööjõu lähendamine¹ ning täiendav palgakasv. Vaba tööjõu vähesus peaks ka edaspidi sundima ettevõtjaid keskenduma tootlikkuse tõstmisele ja kapitalimahukama tootmise arendamisele.

Kuigi hõivatute arv vähenes IV kvartalis eelneva kvartaliga võrreldes 8300 võrra, ei suurenenud sel perioodil tööpuudus. Töötuse määr oli viimaste aegade madalaim, kuid tööjõunõudluse vaibumisel vähenes tööealiste aktiivsus. Eelkõige kahanes see hõivatute kõige paindlikuma osa – pensioniealiste ja noorte – hulgas, mistõttu mediaanpalk lähenes pisut keskmisele palganumbrile (vt ka tabel 1 ja joonis 1).

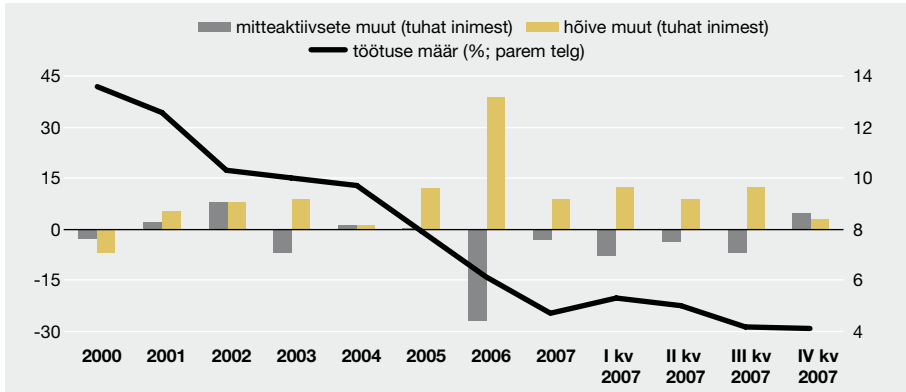
2007. aasta alguses liiga tugevaks hinnatud palgasurvega seotud pinged hakkasid aasta teisel poolel järk-järgult vähenema. Palgakasvu suure inertsuse tõttu ei ole lähiajal veel oodata selle näitaja pidurdumist nominaalse majanduskasvuga samas ulatuses. Erasektori palgakasvu aeglustumisest peaksid selged märgid ilmnema siiski juba 2008. aasta esimesel poolel; avaliku sektori palkade puhul alles 2009. aastal.

Alates 2007. aasta IV kvartalist on võimalik rääkida reaalpalka kasvu suhteliselt kiirest

¹ Vabade töökohtade loomine piirkondades, kus on vaba tööjõuressursi, või tööjõu värbamine kaugematest piirkondadest (sh vajaliku transpordi organiseerimine).

Tabel 1. Olulisemad tööturunäitajad

	Muutus võrreldes eelmise aasta sama perioodiga (%)				Muutus võrreldes eelmise aasta sama perioodiga (tuhat inimest)										
	2007		2007		2007		2007								
	2005	2006	2007	-0,2	2005	2006	2007	-2,3							
Rahvastik (1. jaanuari seisuga)	0,1	4,1	0,1	0,1	0,7	0,1	0,6	0,1	0,5	27,2	0,6	4,9	0,7	4,3	-7,5
15-74aastaste hõive-seisund	2,0	6,4	1,4	1,3	1,9	1,3	1,9	0,5	11,9	38,9	9,0	12,3	8,8	12,5	3,1
Tööjõud	0,1	4,1	0,1	0,1	0,7	0,1	0,6	0,1	0,5	27,2	0,6	4,9	0,7	4,3	-7,5
hõivatud	2,0	6,4	1,4	1,3	1,9	1,3	1,9	0,5	11,9	38,9	9,0	12,3	8,8	12,5	3,1
töötlev tööstus	-0,9	-2,2	-1,2	-1,2	6,2	-1,2	-3,7	-6,2	-1,4	-3,1	-1,6	8,5	-1,6	-5,0	-8,4
töötud	-17,9	-22,4	-21,0	-16,9	-18,2	-22,4	-27,2	-27,2	-11,4	-11,7	-8,5	-7,4	-7,8	-8,3	-10,5
vähem kui 6 kuud	-12,3	-15,6	-14,6	-11,9	-11,8	-26,1	-9,3	-9,3	-2,6	-2,9	-2,3	-1,9	-2,0	-4,2	-1,3
6-11 kuud	-38,0	-7,0	-47,2	-48,3	-48,5	-44,6	-40,0	-40,0	-3,5	-0,4	-2,5	-2,8	-3,2	-2,5	-1,2
12 kuud või rohkem	-16,0	-30,1	-19,0	-12,3	-14,0	-9,8	-36,9	-36,9	-5,3	-8,4	-3,7	-2,7	-2,7	-1,5	-8,0
24 kuud või rohkem	-15,3	-37,4	-21,9	-24,8	-25,0	1,3	-30,1	-30,1	-3,3	-6,8	-2,5	-3,5	-2,9	0,1	-3,7
Mitteaktiivsed	0,1	-6,9	-0,9	-2,0	-1,0	-1,9	1,3	1,3	0,3	-26,7	-3,3	-7,5	-3,5	-6,9	4,8
Kokku	0,1	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	0,8	0,5	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7
	Tase (%)				Muutus (protsendipunkti)										
Tööjõus osalemise määr	62,9	65,5	65,7	65,3	66,3	66,0	65,2	65,2	0,0	2,6	0,2	0,6	0,3	0,6	-0,5
Tööhõive määr	57,9	61,6	62,6	61,8	62,9	63,3	62,5	62,5	1,1	3,7	1,0	1,3	0,9	1,4	0,5
Töötuse määr	7,9	5,9	4,7	5,3	5,0	4,2	4,1	4,1	-1,8	-2,0	-1,2	-1,1	-1,2	-1,2	-1,5
Palik	2005	2006	2007	2007	I kv	II kv	III kv	IV kv	2005	2006	2007	I kv	II kv	III kv	IV kv
	Tase (krooni)				Muutus (%)										
Keskmine brutokuupalk	8073	9351	11 260	10 322	11 549	10 899	12 270	12 270	10,8	16,2	20,4	20,1	21,2	20,2	20,2
töötlev tööstus	7526	8823	10 659	9784	10 836	10 590	11 424	11 424	12,4	17,6	20,8	21,6	22,8	20,0	19,1
Keskmine netokuupalk	6411	7524	9038	8339	9269	8781	9762	9762	13,0	17,4	20,1	20,0	21,0	20,1	19,1
Miinumipalk	2690	3000	3600	3600	3600	3600	3600	3600	8,5	11,5	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0

Joonis 1. Olulisemad tööturunäitajad

kohandumisest. Aasta teisel poolel oluliselt kiirenenud inflatsiooni mõjul aeglustus reaalsalga kasv II kvartali 14,7%lt 10,1%ni IV kvartalis ehk 4,8 protsendipunkti võrra. Keskmine netopalgareaalikasv oli IV kvartalis isegi pisut väiksem ehk 9,9%, mis tähendab, et efektiivne maksumäär² tõusis IV kvartalis veidi. 2008. aasta I kvartalis aeglustub reaalsalga kasv esialgsel hinnangutel veelgi (7–8%ni). Reaalsalga kasvu aeglustumine tingib omakorda eratarbimise kasvutempo languse. Eratarbimist mõjutab ka see, et tarbijabaromeetri kohaselt jätkus 2007. aasta lõpus elanike kindlustunde langus nii oma pere kui ka riigi majandusliku olukorra väljavaadete suhtes.

2007. aastal ei suutnud ettevõtted kiiresti hoogustunud palgakasvu enam tulude ehk tööviljakuse ja hinnakasvu abil rahastada. Seetõttu alaneks kasumi osatähtsus SKPs suhteliselt kiiresti 6-7 aasta taguste tasemeteni, ehkki IV kvartalis mitte enam nii ulatuslikult. Kuigi kasumi osatähtsus jätkas alanemist, ilmutas tööjõu erikulu kasv viimases kvartalis pidurdumise märke. Palgakulude kasv oli aasta lõpu seisuga siiski veel väga kiire. Aeglasema majanduskasvuga kohanemiseks peaks kasvutempo tublisti alanema.

Tööturu- ja sotsiaalpoliitika peab toetama kõrge hõive püsimist ja uute töökohtade loomist eelolevatel aastatel. Eesti Panga hinnangul on töölepinguseaduse muutmine vajalik, sest olemasolev seadusandlus on rahvusvahelises võrdluses liialt jäik. Tööturu paindlikkus on konkurentsivõime peamine eeldus, et soodustada tööjõu kiiret ümberpaiknemist vähetootlikest ettevõtetest konkurentsivõimelisematesse ja seda koos asjakohase väljaõppega. Kiire kasvu periood on probleeme selles vallas seni varjanud, kuid suure töötaolusega ilmnevad kitsaskohad majanduskasvu aeglustudes.

² Tulumaksu määr püsis terve 2007. a. jooksul stabiilsena (22%). Kui aga võtta arvesse tulumaksuseaduse järgi eraisikute jaoks kehtinud soodustused (tulumaksuvaba miinimumi olemasolu), võib öelda, et efektiivne maksumäär ehk maksu suhe teenitavasse tulusse on aastaga tõusnud.

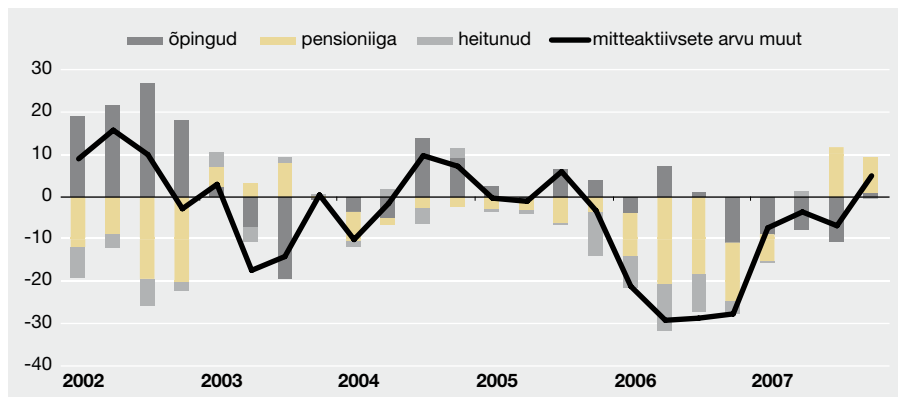
TÖÖJÕU NÕUDLUS JA PAKKUMINE

Töäjõus osalemine ja mitteaktiivsus

2007. aasta teisel poolel kaasnes majanduskasvu aeglustumisega töäjõu aktiivsuse alanemine. Töäjõu-uuringu andmetel oli 2007. aasta IV kvartalis 15–74aastaseid tööga hõivatuid 653 800, töötuid 28 100 ja mitteaktiivseid³ ehk õppijaid, pensionäre, koduseid ja heitunuid 364 500. Sellele eelnevate kvartalite jooksul ulatus hõivatute arv 662 000 ligidale ning aktiivne töäjõud (hõivatud + töötud) 690 000ni.

Kolmandas kvartalis loobus tööturul osalemast ligi 10 000 pensionäri, kuid tollal kompenseeris seda õppivate noorte aastaga suurenenud tööaktiivsus. Neljandas kvartalis jäi pensioniealiste aktiivsus eelneva kvartali tasemele, suurenes aga mitteaktiivsete õppivate noorte arv (III kvartaliga võrreldes ligi 9000 võrra). Mitteaktiivsete koguarv kasvas kvartaliga 9000 ja aastaga 4800 võrra. Haigused, vigastused ja heitumus hoidsid tööturust eemale ligi 58 000 inimest.

Mõnevõrra toetas mitteaktiivsete arvu kasvu ka rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel viibijate ning laste või teise pereliikmete eest hoolitsejate arvu suurenemine. Nende arv kasvas 2006. aasta sama kvartaliga võrreldes kogu 2007. aasta jooksul. Peamised põhjused on olnud sündivuse suurenemine ja vanemahüvitise maksmise perioodi pikenemine (vt joonis 2).

Joonis 2. Mitteaktiivsete arvu muut ja mitteaktiivsuse põhjused (a/a; tuhat inimest)

Mitteaktiivsete arvu kasvades vähenes 2007. aasta IV kvartalis tööealise elanikkonna töäjõus osalemise määr⁴, mis eelnevates kvartalites pidevalt kasvas. 15–74aastaste töäjõus osalemise

³ Mitteaktiivne on tööealine isik, kes ei tööta ega otsi tööd.

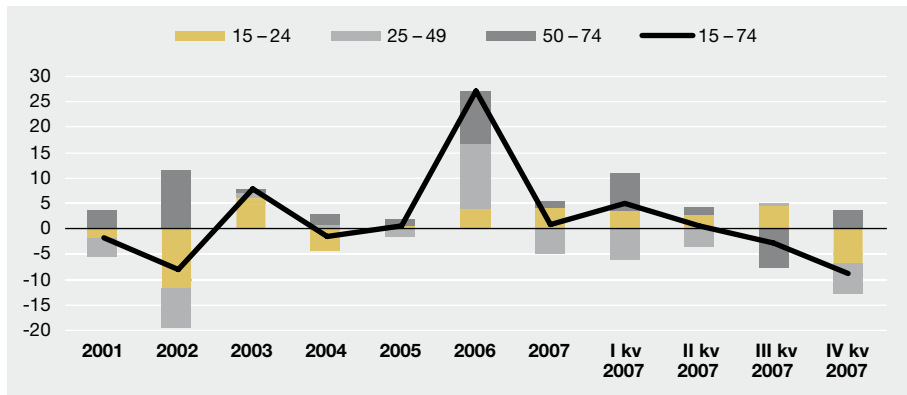
⁴ Töäjõus osalemise määr võrdub hõivatute ja töötute osakaaluga tööealises elanikkonnas.

määr alanes IV kvartalis 65,2%ni (II-III kvartalis oli see ligi 1 protsendipunkti võrra kõrgem).

Peaaegu samas ulatuses alanes IV kvartalis ka tööhõive määr. 2007. aasta III kvartalis jõudsimine ühe tähtsa verstapostini – Lissaboni strateegias sätestatud eesmärgini tõsta 15–64aastaste tööhõive määr 2010. aastaks 70%ni. Nimelt oli Eesti vastav näitaja III kvartalis 70,2%. Neljandas kvartalis vähenes see siiski alla 70% taseme (69,3%ni).

Piirkondade lõikes olid mitteaktiivsete arvu muutused tavapärase volatiilsuse piires. Vaid Harjumaal võis 2007. aastal täheldada aeglast, kuid püsivat mitteaktiivsuse vähenemist. Mitteaktiivsete arv suurenes aga Lääne- ja Ida-Virumaal, Võrumaal ning Tartumaal, kus nende osatähtsus on ka traditsiooniliselt suurem kui mujal Eestis.

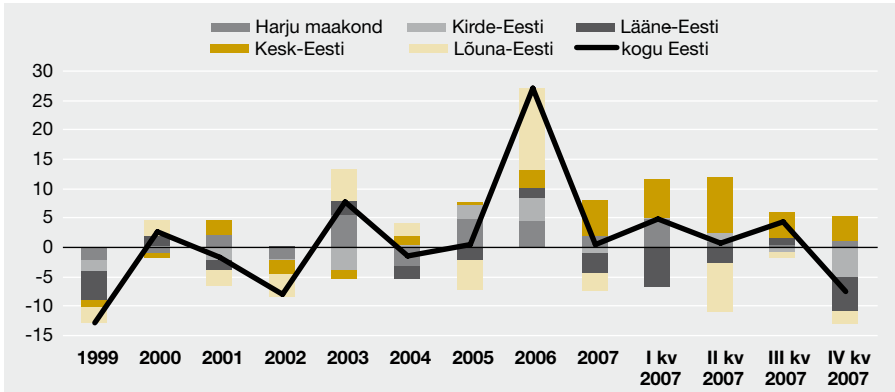
2007. aastal tervikuna kasvas töäjõud nooremate (15–24aastaste) ja vanemate (50–74aastaste) vanuserühmade toel. Võrreldes eelmise aastaga osales noori töäjõus 4100 võrra rohkem. Nende arv kasvas kolme esimese kvartali jooksul, kuid vähenes IV kvartalis suhteliselt järsult. Vanemaealisi oli 2007. aastal 1300 võrra rohkem kui aasta tagasi. Ka nende aktiivsus suurenes aasta esimesel poolel märgatavalt; teisel poolaastal aga domineerisid vastupidised tendentsid. Parimas tööeas inimeste ehk 25–49aastaste arv vähenes aastaga 4800 võrra. Nende töäjõus osalemise määr alanes 89,5%lt 2006. aastal 88,5%ni 2007. aastal (vt joonis 3).

Joonis 3. Vanuserühmade osatähtsus töäjõu kasvus (tuhat inimest)

Peale vanuse mõjutab inimeste käitumist tööturul nende piirkondlik liikuvus. Kuigi viimastel aastatel on tööturu erinevused Eesti piirkondade vahel vähenenud, oli tööturu areng regiooniti jätkuvalt üsna ebaühtlane. Aktiivsuse määr on olnud läbi aegade kõrgeim Harjumaal ja Tallinnas (69–70%). Viimasel poolaastal aga suurenes aktiivsus eelkõige Kesk-Eestis (vt joonis 4).

Hõive kasv eeldab lisaks majanduskasvust tingitud töäjõu nõudlusele ka töäjõu pakkumise aktiveerumist. Seetõttu tuleb hõive kasvu ja töötuse jätkuva vähenemise kõrval tähelepa-

Joonis 4. Piirkondade osatähtsus töajõu kasvus (tuhat inimest)

nu pöörata ka mitteaktiivsuse vähendamisele ning seda eelkõige nendes rühmades, kelle integreerumine tööturule on ühel või teisel põhjusel raskendatud (nt vanemaealised, noored, madala kvalifikatsiooniga töötajad).

Selleks, et kasutada riigi töajõuresurssi efektiivsemalt ning soodustada inimeste aktiivsust tööturul, on suurendatud Tööturuameti kaudu pakutavate toetuste ja programmide hulka. Kui varasematel aastatel oli peamiseks tööhõive kasvu takistuseks töökohtade vähesus, siis viimastel aastatel on pandud peamist rõhku aktiivsemale töajõu pakkumisele ning struktuurse tööpuuduse leevendamisele. Eesmärk on suurendada ka töövormide mitmekesisust ning töö- ja pereelu ühildamise võimalusi.

Töajõuvaru on eelkõige mitteaktiivsete hulgas, kuid paljudel on ühel või teisel põhjusel tööturule raske naasta. 2007. aastal viis Saar Poll Tööturuameti tellimusel läbi tööturul mitteaktiivsete isikute uuringu. Selgus, et 13% mitteaktiivsetest soovib lähiajal tööd leida ja 19% ei otsi aktiivselt tööd, kuigi võimalusel võiksid tööle asuda. Töö leidmise võimalusi hindas halvaks 21% ja väga halvaks 10% vastanutest. Selle põhjusteks on toodud ennekõike halb tervis (45%) ja vanus (16%).

Sotsiaalministeerium suunab struktuuritoetused Euroopa Sotsiaalfondist (ESF) inimeste tööalase konkurentsivõime tõstmise ja tööelu kvaliteedi parandamisse. ESF toetuse maksimaalne määra programmile (kuni aastani 2013) on 80% ja maksimaalne summa 1 miljard krooni. ESFi toel viiakse ellu riiklikke programme, mis laiendavad aktiivsete tööturumeetmete pakkumist (nt erialane täiendkoolitus, ümberõpe ja tööpraktika), tõhustavad ja muudavad kättesaadavaks töölesaamist toetavaid hoolekandetegevusi (nt lastele, vanuritele ja puuetega inimeste hooldusele suunatud teenused), parandavad tööelu kvaliteeti (tööõigusele ja töökeskkonnale suunatud tegevused) ning soodustavad tervislikke valikuid ja eluviise.

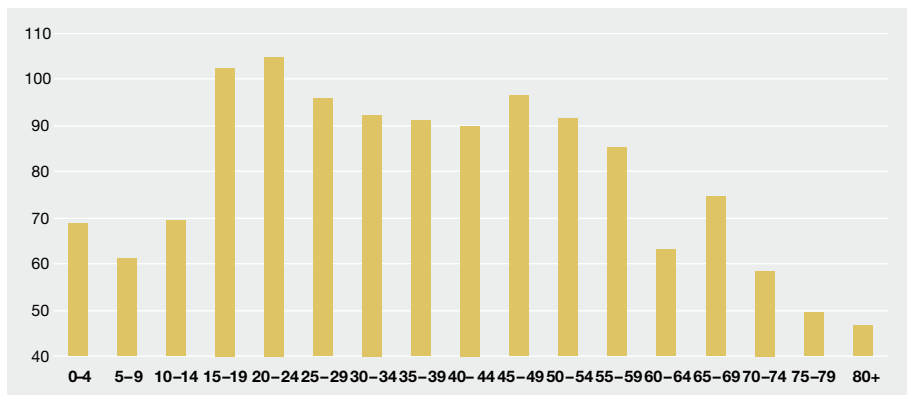
Esimene ESFi rahastatav programm „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine” võimaldab muu hulgas osutada kiiret abi koondatavatele ning reageerida suurkoondamistele. Samuti pakutakse karjäärinõustamist senisest laiemale sihtgrupile ehk vajadusel ka töötavatele inimestele või õppijatele, kes sooviksid kooli kõrvalt tööl käia. Jätkatakse ka näiteks ettevõtlustoetuse eraldamist töötutele, toetatakse keeleõpet ja erialakoolitust muukeelsetele töötutele.

Demograafilised põhitrendid

Tööjõus osalejate arvu mõjutavad lisaks majanduse käekäigule ka rahvastikumuuutused. Rahvastik kahaneb või kasvab ning see sõltub sündimusest, suremusest ning tööjõu sisse- ja väljavoolust. 2000. aasta rahvaloendusele järgnevate aastate jooksul on Eesti rahvastik igal aastal kahanenud negatiivse loomuliku iibe tagajärjel, kuigi viimastel aastatel on see protsess mõnevõrra pidurdunud. Eesti rahvastikuarvestuses ei ole aga hinnatud rännet. Arvestades küllaltki aktiivset väljarännet võib oletada, et tegelik rahvaarv on erinevates statistilistest andmetes esitatust väiksem. Samuti on tõenäoliselt väiksemad kõik tööturгу puudutavad absoluutnäitajad (sh tööealiste, hõivatute, töötute ja mitteaktiivsete arv). Järgmine rahvaloendus tehakse Eestis 2011. aastal.

Olemasoleva statistika põhjal võib välja tuua mõned Eesti rahvastikule iseloomulikud seaduspärasused:

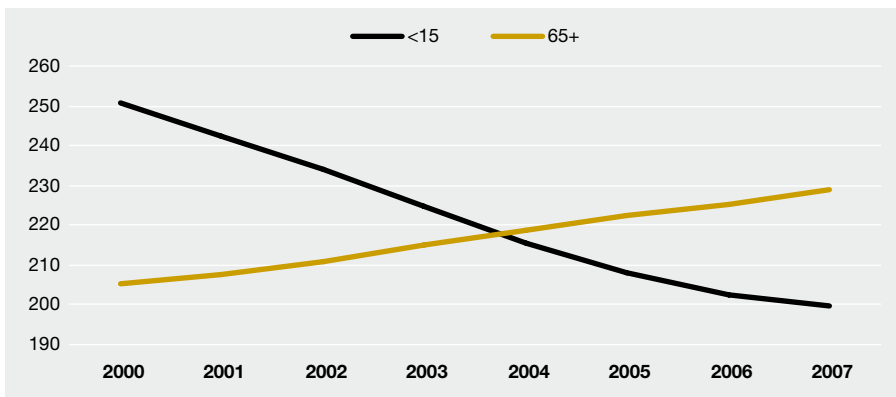
- 2007. aasta algul oli suhteliselt arvukas (102 500) 15–19aastaste rühm, s.o aastail 1987–1991 sündinud noored (siia hulka kuulub ka nn laulva revolutsiooni põlvkond). Nende aktiivsus oli õpingute tõttu veel suhteliselt madal.
- Kõige arvukam (104 800) oli järgmine vanuserühm ehk 20–24aastased, s.o aastail 1982–1986 sündinud põlvkond, kelle osalemine tööturul oli tavapäraselt suurem võrreldes noorematega.

Joonis 5. Eesti rahvastiku vanusestruktuur 2007. aasta 1. jaanuari seisuga (tuhat inimest)

- Eesti noorim vanuserühm (0–4aastased) on 7600 võrra arvukam järgmisest vanuserühmast (5–9aastased). Kolme noorima vanuserühma ehk 0–4-, 5–9- ja 10–14aastaste ebaproportsionaalne väiksus (iga rühm on alla 70 000) tuleneb sündimuse madalseisust viimastel aastatel (vt joonis 5).

Rahvastiku vanusestruktuuri iseloomustamiseks kasutatakse **demograafilise tööturusurve indeksit**, mis arvutatakse 5–14- ja 55–64aastaste elanike arvukuse suhtena. See indeks iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenevate ja sealt väljuvate põlvkondade arvukuse vahekorda. Loomuliku arengu korral on indeksi väärtus suurem kui üks, mis aga ühtlasi tähendab teatavat töötuse ohtu tööturule sisenevale põlvkonnale. Aastail 2000–2004 oli indeksi väärtus Eestis suurem kui üks, kuid hakkas seejärel kiiresti langema. Aastal 2005 jõudis see 0,96ni, mis oli juba tookord selge ohumärk ja ennustas tööjõupuuduse teravnemist. Aastatel 2006–2007 langes demograafilise tööturusurve indeks veelgi (vastavalt 0,91 ja 0,88ni), mis tähendab, et lähemal 5–10 aastal saab tööealiseks 12% vähem inimesi, kui sellest eest väljub. Nooremate ja eakate arvukuse muutusi näitab joonis 6. Muutuste põhjuseks on sündimuse langus 1990. aastatel ja selle jätkuvalt madal tase.

Joonis 6. Nooremad ja eakamad 2007. aasta 1. jaanuari seisuga (tuhat inimest)

Ülalpeetavate määr iseloomustab ülalpeetavate (0–14aastaste ja vähemalt 65aastaste) põlvkondade summaarse arvukuse suhet tööealiste elanike (15–64aastaste) arvukusse. Mida väiksem see suhe on, seda väiksem koormus on töötajatel. Kuna Eestis on laste põlvkond vähearvukas ja ka keskmine eluiga suhteliselt madal, siis on ülalpeetavate määr iseloomustav sõltuvussuhe Eestis üpris väike. See tähendab, et praegu ei ole tööealiste koormus suur – iga ülalpeetava kohta tuleb üle kahe tööealise. See näitaja on viimastel aastatel langenud (49,5%lt 2000. a 47,0%ni 2007. a), kuid ülalpeetavate määr kiiret kasvu on oodata 5–10 aasta pärast, mil tööikka hakkavad jõudma väiksearvulised põlvkonnad.

Kokkuvõttes on neil arengutendentsidel ulatuslikud majanduslikud tagajärjed, sh tööjõupakumise suuruse ja struktuuri muutused, kuivõrd vanemate töötajate hulk kasvab ja tööturul lahkujate asemele tuleb vähem uusi töötajaid. Samad tendentsid on iseloomulikud kogu Euroopa Liidule, sh euroala riikidele (vt taustinfo).⁵

TAUSTINFO. UURINGUD DEMOGRAAFILISTE PROTSESSIDE PIKAAJALISTE MÕJUDE KOHTA

Rahvastikumuutuse täpset mõju tööturule ja majanduskasvule on raske hinnata. Mõju hinnangud põhinevad real oletustel, mille puhul ei ole võimalik täielikult arvesse võtta erinevate majanduskasvu komponentide omavahelisi seoseid. Euroopa Keskpangas on tehtud mitmeid simulatsioone selle kohta, millist mõju avaldavad erinevad tööturu arengusuundumused ja rahvastikuprognosisid euroala SKP reaalkasvule ja SKP reaalkasvule inimese kohta. Majanduskasvu arvestamise seisukohast on lihtsustatult vaadeldud SKP reaalkasvu inimese kohta tööviljakuse (tootlikkus iga tööga hõivatud isiku kohta) suurenemise, tööjõu (hõivatute ja tööealiste arvu suhe) rakendamise ja elanikkonna mitmesuguste gruppide arengut kajastavate demograafiliste tegurite tulemusena. Näiteks eeldusel, et tööjõu rakendamise määra ja tööviljakuse kasv euroalal ei muutu, viitavad demograafilised trendid keskmise SKP reaalkasvu langusele keskeltläbi 2,1% tasemelt aastatel 1995–2005 umbes 1% tasemele aastaks 2050. SKP reaalkasv inimese kohta hakkab samuti alanema. Enamikus euroala riikides võib riiklikke kulutusi mõjutada pensioni- ja ravikulutuste kasv üle 3 protsendipunkti SKPst.

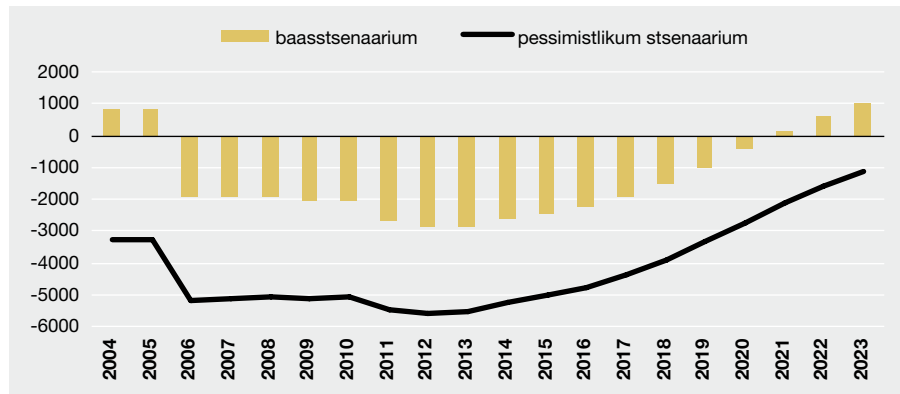
Simulatsioonide kvalitatiivsed tulemused olid väga sarnased. Kui struktuuripoliitika muutusi, mis suurendavad nii tööjõuressursi kasutusmäära kui ka tööviljakust, ei viida ellu senisest tunduvalt kiiremini, võib eeldatav demograafiline areng tähendada ka seda, et trendipõhise potentsiaalse kogutoodangu kasv (ka inimese kohta) on euroalal keskmises ja pikas perspektiivis madalam.

Demograafiliste muutuste võimalike tagajärgedega toimetulekuks tuleb õigeaegselt ellu viia ulatuslikke reforme, mis suudaksid suurendada euroala makromajanduslikku paindlikkust ja dünaamilisust. Valitsussektori võla vähendamine aitab suurendada eelarve jätkusuutlikkust ja muuta riigi rahandus vähem haavatavaks elanikkonna vananemise mõju suhtes. Tööjõu ulatuslikum rakendamine selliste tegevuskavade abil, mis toetavad tööturul osalemise ja tööhõive määra suurenemist, tööviljakuse kasvu inimkapitali tehtavate investeeringute kaudu ning ELi siseturu väljakujundamist, aitavad euroalal keskmises perspektiivis toime tulla toodangu kasvu pärssivate ebasoodsate mõjuritega. Pikemas perspektiivis räägitakse ka vajadusest tõsta kohustuslikku pensioniiga ja/või pikendada aasta keskmist tööaega. Demograafilise arengu aeglus näitab, et selle otsene mõju rahapoliitikale on tõenäoliselt mõõdukas.

⁵ Taustinfo põhineb ajakirja Kroon ja Majandus nr 4/2006-1/2007 tõlkeartiklil „Demograafilised muutused euroalal – prognoosid ja tagajärjed“ (tõlge Euroopa Keskpanga kuubülletäänist).

Eurostati erinevad prognoosistsenaariumid näevad ette rahvastiku vähenemistendentsi ka Eestis. Näiteks baasprognoosi järgi langeb Eesti rahvaarv 2018. aastaks võrreldes 2004. aastaga ligi 100 000 inimese võrra. Siiski, arvestades, et 2008. aasta alguse seisuga osutus Eurostati baasprognoos Eesti jaoks liiga pessimistlikuks (rahvastik on seni vähenenud 12 500, mitte 23 000 võrra, nagu prognoos ette nägi), võib rahvastiku vähenemine ka edaspidi kulgeda ligi kaks korda väiksemas ulatuses. Tegelikult osutus prognoosist suuremaks väikelaste ja pensioniealiste arv (erinevus prognoosist 2007. a andmetel ligi 3000–4000), mis tähendab, et Eestis osutus sündimus eeldatust veidi suuremaks ning eluiga pikemaks. Parimas tööeas inimeste (25–64aastaste) arv häälbis prognoosist vaid 2500 võrra. Samas aga arvestas Eurostati baasprognoos üle 2000 suuruse negatiivse netomigratsiooniga⁶ Eestist (pessimistlik prognoos – isegi 17 000), mis tegelike andmete puudusel tuleb praegu tunnistada „ülehinnaatuks“ (reaalselt võib aga osutada pessimistliku hinnangu lähedaseks).

Eurostati baasstsenaarium näeb ette tööjõu kiiret väljavoolu Eestist ka lähiaastatel. Aeglustumata hakkab see aastast 2013 ning aastast 2021 muutub netomigratsioon positiivseks. Tavaliselt eeldatakse, et migratsioon sõltub sellistest teguritest nagu riikide sissetulekutasemete vahe, töö saamise tõenäosus, elukoha muutmiseega kaasnevad kulud, keelelised ja kultuurilised aspektid, perekonnaseis jne (vt joonis 7).

Joonis 7. Eurostati prognoos Eesti netomigratsiooni kohta (inimest)

Erinevate küsitluste kohaselt kahanes viimasel ajal välismaale tööle minekut kaaluvate inimeste hulk võrreldes Euroopa Liiduga ühinemiseelse ajaga kolmandiku võrra, nagu selgus Sotsiaalministeeriumi avalikustatud analüüsist. Kui 2003. aastal soovis välismaal töötada 42% tööealistest, siis nüüdseks on nende osatähtsus langenud 26%ni. Kõige enam on välismaal töötamise soov vähenenud kõrgharidusega inimeste seas. Langustrendi põhjuseks peab Sotsiaalministeerium viimaste aastate kiiret majanduskasvu ja suurenenud tööjõuvajadust. Samas

⁶ Netomigratsioon võrdub sisse- ja väljarändavate inimeste arvu vahega.

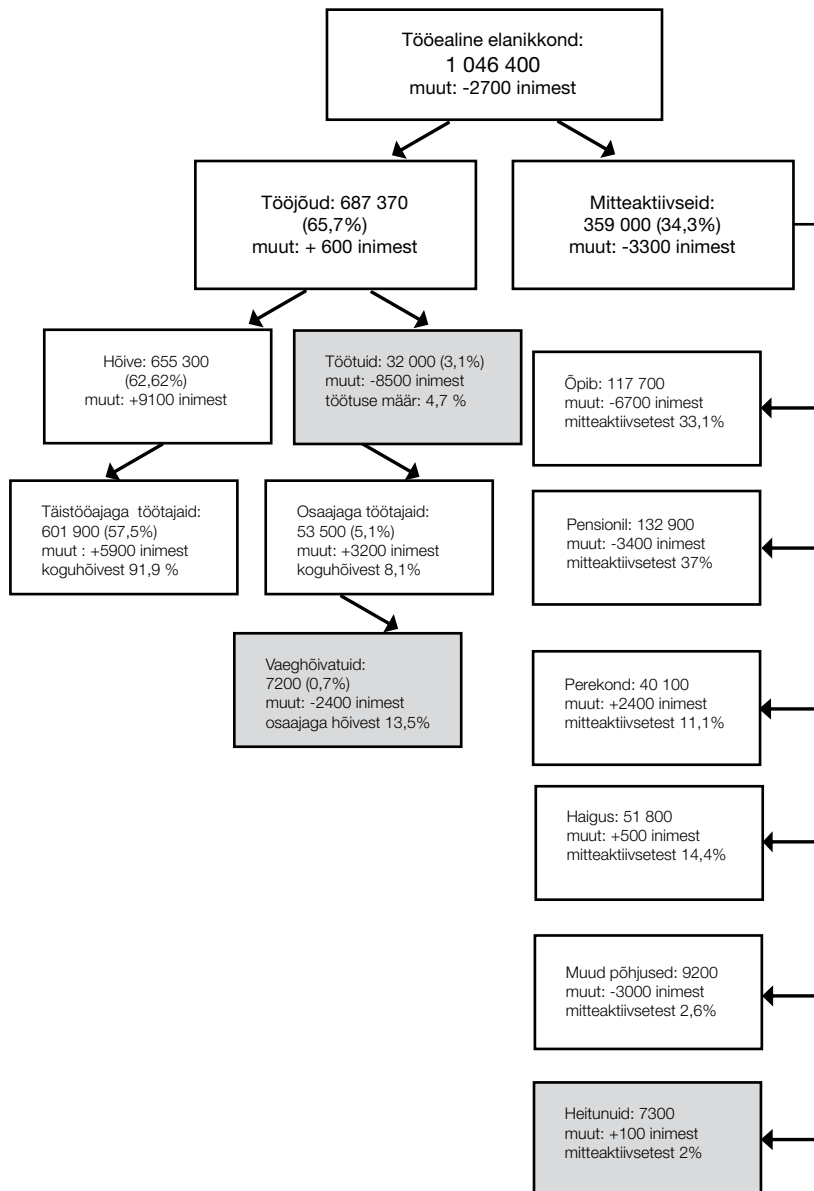
peetakse töökoha leidmist välismaal lihtsamaks kui enne. Peamiselt soovitakse välismaal töötada ehituses, hotellides ja restoranides ning põllumajanduses. Eelistatumad sihtriigid on Soome ja Suurbritannia. Kõige olulisemaks välismaale tööle mineku põhjuseks on soov saada suuremat palka. Teisel kohal on silmaringi avardamine ja uute kogemuste omandamine, mida peavad oluliseks eelkõige noored.

Hõive

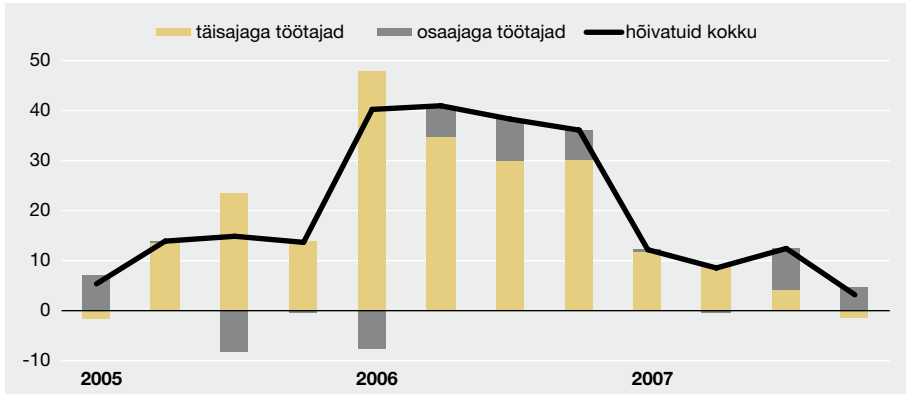
Majanduskasvu aeglustumisele omaselt hakkas 2007. aasta teisel poolel pidurduma ka hõivatute arvu kasvutempo (vt joonis 8). Kui esimeses kolmes kvartalis ületas hõivatute arvu kasv aastataguseid näitajaid keskmiselt 1,7% võrra, siis IV kvartalis oli hõivatuid vaid 0,5% rohkem kui aasta varem. Kolmanda kvartaliga võrreldes alanes hõivatute arv 8300 võrra 653 800ni ning need tööturult lahkunud inimesed muutusid mitteaktiivseks. Ka osa endisi töötuid muutus mitteaktiivseks, mistõttu töötute arv jätkas samuti IV kvartalis vähenemist. Kui majanduskasvu pidurdumine jätkub, langeb hõive lähitulevikus tõenäoliselt veelgi.

2007. aastal tervikuna kasvas hõivatute arv kõigis vanuserühmades. Suhteliselt palju on juurde tulnud töötavaid noori. 15–24aastaseid hõivatuid oli keskmiselt 5200 võrra rohkem kui aasta tagasi ning nende hõive määr oli ligi 3 protsendipunkti võrra suurem. Neljandas kvartalis pidurdus siiski ka noorte töötajate hõive kasvutempo ning nende arv vähenes eelneva kvartaliga võrreldes 3400 võrra. Need noored inimesed muutusid taas mitteaktiivseteks ehk vähenes töötamine õppimise kõrval.

Töäjõu nõudluse kasvu pidurdumise taustal on muutunud ka hõivatute struktuur. Põhitööga hõivatute hulgas on suurenenud osajaga töötajate osatähtsus. Täistööajaga töötajate arv vähenes IV kvartalis (aastaga 1500 ja eelneva kvartaliga võrreldes 9400 võrra), osajaga töötajate arv aga suurenes (vastavalt 4600 ja 1200 võrra) ning nende osatähtsus hõivatute hulgas suurenes aastaga 0,7 protsentipunkti võrra 8,6%ni (vt joonis 9).

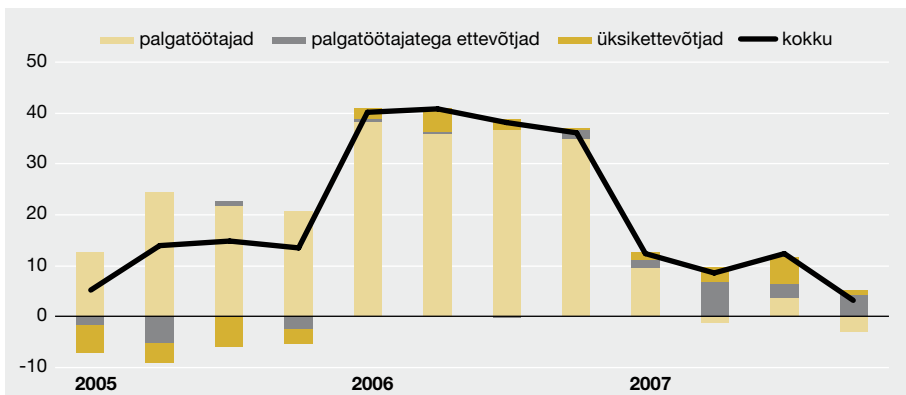
Joonis 8. Eesti tööturg 2007. aastal ja muutus võrreldes 2006. aastaga (% tööealisest elanikkonnast)

Joonis 9. Täis- ja osajaga hõivatute arvu muut (a/a; tuhat inimest)

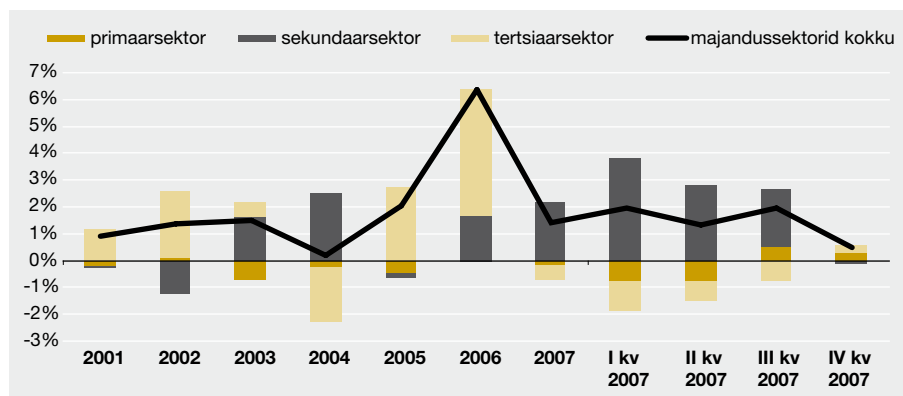
Hõivatute arvu vähenemine IV kvartalis eelneva kvartaliga võrreldes tähendas ühtlasi, et enim vähenes palgatöötajate arv (kvartaliga 7300 võrra). Üsikuttevõtjate arv vähenes samuti (kvartaliga 3500 võrra), kuid palgatöötajatega ettevõtjate arv suurenes (2500 võrra eelneva kvartaliga võrreldes) (vt joonis 10).

Kuna nõudluse vähenemine ilmnis selgemalt vaid IV kvartalis, siis ühe kvartali andmete põhjal on veel raske nende muutuste jätkumist pikemalt ette prognoosida. Esialgu tundub siiski, et Eesti tööturg on jätkuvalt suhteliselt paindlik: raskemate aegade saabumisel on tööturul vähenenud täistööajaga hõivatute palgatöötajate arv.

Joonis 10. Palgatöötajate ja ettevõtjate arvu muut (a/a; tuhat inimest)

Tegevusaladest panustas hõive kasvu aasta arvestuses jätkuvalt kõige rohkem ehitussektor, kuid kvartaliga vähenes seal hõivatute arv siiski 3500 võrra (vt joonis 11). Töötavate inimeste arv kahanes enim töötlevas tööstuses ja veonduses – eelmise aasta sama kvartaliga võrreldes vastavalt 8400 ja 8100 võrra 6,2% ja 13,8%ni.

Joonis 11. Hõive kasv ja majandussektorite osakaal kasvus

Töötlevas tööstuses oli 2007. aastal tööga hõivatuid 1600 võrra vähem kui eelmisel aastal ehk nende arv kahanes aastaga 1,2%. Kui I kvartalis oli hõive aastakasv töötlevas tööstuses veel selgelt positiivne (6,2%), siis järgmises kvartalis muutus see negatiivseks ning edaspidi aina süvenes, moodustades -1,6% teises, -3,8% kolmandas ning -6,2% neljandas kvartalis. Kuigi lisandväärtuse reaalkasv töötlevas tööstuses 2007. aastal aeglustus I poolaasta 11,1%lt 5,8%ni II poolaastal (ning isegi 4,9%ni IV kvartalis), ei toimunud see tootlikkuse kasvutempo aeglustumise arvel.

Reaalse tööjõu tootlikkuse⁷ kasv kiirenes töötlevas tööstuses 3 protsendipunkti võrra: 8,4%lt esimesel poolaastal 11,4%ni aasta teisel poolel (11,8%ni IV kvartalis). Sellele võisid teatud mõju avaldada mõned struktuursed muutused. Positiivselt mõjutaks keskmist tootlikkust see, kui tööhõive väheneks enim näiteks madalama lisandväärtusega töötleva tööstuse harudes. Kokkuvõttes viitab tootlikkuse kasvu kiirenemine töötlevas tööstuses siiski jätkuvalt suurele kasvuvõimalusele, juhul kui nõudlus kasvab. Nominaalse tööjõu tootlikkuse⁸ kasv kiirenes töötlevas tööstuses teisel poolaastal veelgi rohkem – peaaegu 5 protsendipunkti võrra ehk 21,0%ni.

Piirkondade lõikes oli hõive kasv 2007. aasta jooksul positiivne Lääne- ja Põhja-Eestis. Teistes regioonides olid muutused suhteliselt väikesed. Kirde-Eestis, kus hoogsa majanduskasvu tingi-

⁷ Lisandväärtus töötaja kohta püsihindades.

⁸ Lisandväärtus töötaja kohta jooksevhindades.

mustes hakkas hõivatute arv samuti kasvama, muutus olukord majanduskasvu aeglustumisel ning IV kvartalis oli hõive muutus taas negatiivne. Lõuna-Eestis vähenes hõive valdavalt kogu aasta vältel.

Ametirühmade lõikes alanes hõive kasv küllaltki ühtlaselt nii tööliste ehk sinikraede⁹ kui ka spetsialistide ehk valgekraede¹⁰ hulgas. Meessoost tööliste arvu kasv langeb kokku ehitustöölise arvu kasvuga. Naiste hõives tekkinud sinikraede arvu vähenemise põhjuseks võisid olla mõned kollektiivsed koondamised (nt tekstiiliettevõttes Kreenholm) ning vähenenud nõudlus teenindussektoris (kaubanduses, toidlustuses, hotellinduses jm) aasta teisel poolel.

2007. aastal muutus mõnevõrra ka hõive rahvuslik struktuur. Kui eelnevatel aastatel kasvas kiiremini eestlaste hõive, siis 2007. aastal jäi eestlaste hõive kasv vaid pisut nullist suuremaks (1700 e 0,4%). Samas mitte-eestlastest töötajate arv suurenes 3,6% ehk 7400 inimese võrra. Eestlaste hulgas vähenes märgatavalt aktiivse vaba tööjõu hulk – töötuse määr alanes 2007. aastal 3,6%ni. Mitte-eestlaste hulgas on töötuse määr jätkuvalt kõrgem, kuigi see alanes 2006. aasta 9,7%lt 6,9%ni 2007. aastal. Absoluutne töötute arv oli 2007. aastal mõlema grupi puhul samas suurusjärgus (16 300 eestlast ja 15 700 mitte-eestlast).

Euroopa Liidu sisese migratsiooni hindamiseks saab kasutada Eurostati andmeid hõive kohta lähtuvalt sisemaise ja koguhõive kontseptsioonist¹¹. Nende vahe näitab netomigratsiooni ehk mõnes teises riigis töötavate Eesti residentide arvu, millest on lahutatud Eestis töötavate, teiste riikide residentide arv (vt tabel 2).

Vastavalt Eurostati andmetele on Euroopa Liiduga ühinemisest alates välismaal töötavate Eesti residentide arv pidevalt suurenenud. Seda pole suutnud kompenseerida ka teiste riikide residentide sissevool Eestisse. Sellest tulenevalt kasvas sisemaine hõive koguhõivest aeglasemalt.

2007. aasta I kvartalis saavutas neto-töömigratsiooni negatiivne saldo oma tipu (17 000 inimest). Järgnevalt vähenes see 15 000 inimeseni ning jäi sellele tasemele ka III ja IV kvartalis. Teisisõnu mõjutas koguhõive suurenemist/vähendamist teisel pooleaastal vaid sisemaise hõive muut. Nende kahe näitaja kasvutempo oli siiski jätkuvalt erinev. Näiteks kui koguhõive kasvas IV kvartalis aastaga 0,5%, siis sisemaine hõive vaid 0,2%. Säilinud on ka erinevused kõikides hõivenäitajate põhjal tuletatud näitajates. Nii oli sisemaise hõive määra põhjal arvatud tööjõu tootlikkuse kasvunäitaja IV kvartalis suurem kui koguhõive põhjal arvatud näitaja: 4,6% vs 4,3%.

⁹ Sinikraed: teenindus- ja müügitöötajad; põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised; oskus- ja käsitöölised; seadme- ja masinaoperaatorid; lihttöölised; relvajõud.

¹⁰ Valgekraed: seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid; keskkastme spetsialistid ja tehnikud; ametnikud.

¹¹ Koguhõive hõlmab sisemast hõivet ning välismaal töötavaid Eesti residentide; see ei hõlma Eestis töötavaid mitteresidentidest välismaalasi.

Tabel 2. Koguhõive ja sisemaine hõive

	Koguhõive	Kasv (%)	Sisemaine hõive	Kasv (%)	Vahe
I kv 2004	592 000	2,2	587 000	2,3	5000
II kv 2004	597 000	1,1	591 000	0,5	6000
III kv 2004	600 000	-1,8	595 000	-1,9	5000
IV kv 2004	604 000	-0,4	596 000	-0,9	8000
I kv 2005	597 000	0,8	590 000	0,5	7000
II kv 2005	612 000	2,4	607 000	2,7	5000
III kv 2005	614 000	2,4	609 000	2,3	5000
IV kv 2005	617 000	2,1	611 000	2,5	6000
I kv 2006	636 000	6,6	627 000	6,2	9000
II kv 2006	651 000	6,5	641 000	5,6	10 000
III kv 2006	651 000	6,0	640 000	5,1	11 000
IV kv 2006	653 000	5,8	640 000	4,7	13 000
I kv 2007	649 000	1,9	632 000	0,8	17 000
II kv 2007	660 000	1,3	645 000	0,6	15 000
III kv 2007	663 000	1,8	648 000	1,2	15 000
IV kv 2007	656 000	0,5	641 000	0,2	15 000

Allikas: Eurostat; autorite arvutused

Kokkuvõttes võib väita, et kohalikul tööturul on tööga hõivatute arvu kasv IV kvartali seisuga praktiliselt peatunud. Samas on aeglustumas ka Eestist väljapoole liikumine ning välismaal töökäijate arv ei ole enam tõusnud. Tööturult lahkunud inimesed muutusid pigem mitteaktiivseks ega suundunud välismaale. See tähendab, et pakkumise piirang, millest on riskina juttu olnud mitmes varasemas Eesti Panga prognoosis, ei ole suurenenud.

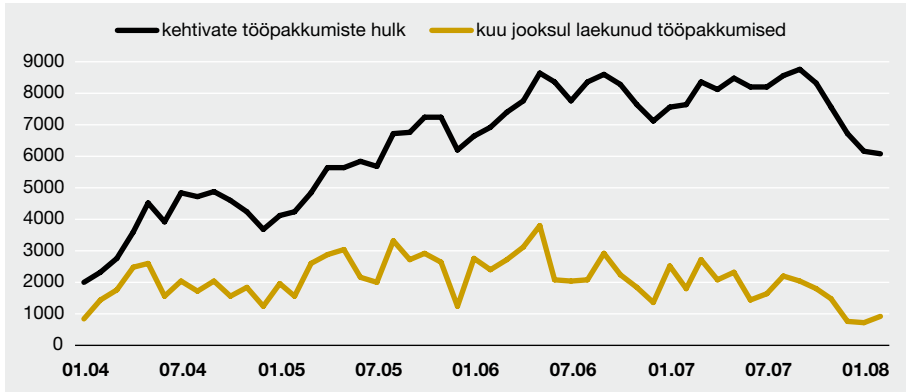
Vabad töökohad

Tööturuameti vabade töökohtade statistika ei ole esinduslik ega laiene seetõttu kogu Eesti majandusele¹². Sellegipoolest on seda käesolevas analüüsis kasutatud tööjõunõudluse ühe võimaliku indikaatorina.

Vabade töökohtade statistika järgi vaibus tööjõunõudluse kasvutempo viimasel ajal märkimisväärselt. Nii 2007. aasta viimases kvartalis kui ka 2008. aasta alguskuudel jäi uute töökohtade arv aastatagustele näitajatele isegi alla (vt joonis 12).

2008. aasta alguskuudel oli kehtivate tööpakkumiste arv Tööturuametis aastatagustest ligi 20% võrra väiksem ning uusi pakkumisi laekus lausa poole võrra vähem. Arvestades, et pak-

¹² Statistikaameti andmetel saab Tööturuameti abiga tööle ainult 1% vaatlusaluse perioodi jooksul töö leidnud hõivatutest.

Joonis 12. Tööturumetile esitatud tööpakkumised

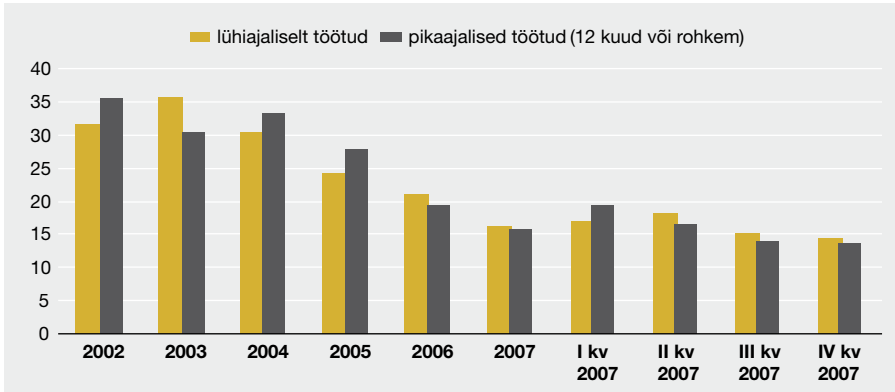
kumise piirangud (töötajate ebapiisav kvalifikatsioon, töäjõu äravool teistesse riikidesse jms) ei ole viimasel aja kuigi palju muutunud, viitab tööpakkumiste hulga stabiliseerumine pigem nõudluse surve vähenemisele.

Tööpuudus

Tööpuudus vähenes kogu 2007. aasta jooksul ning aasta teisel poolel see protsess isegi kiirenes. Kahe esimese kvartali jooksul kahanes töötute arv aasta võrdluses keskmiselt 17,6% ehk 7600 inimese võrra. Teisel poolaastal aga vähenes töötute arv 24,8% ehk 9400 võrra. Töötuse määr alanes aasta viimases kvartalis 4,1%ni. Nii madal oli tööpuuduse määr viimati 16 aasta tagasi (1992. a enne rahareformi). Aasta viimase kvartali areng erines aga eelnevate kvartalite omast, sest töötute hulgast lahkunud ei liikunud mitte niivõrd tööga hõivatute, kuivõrd mitteaktiivsete hulka. Seetõttu ei olnud tegemist vaba tööressursi vähenemisega, vaid nende loobumisega aktiivsetest töötajatest. Kuna heitumus ega töömigratsioon ei ole samas suurenenud, võivad need inimesed töäjõu nõudluse kasvu taastades tööturule naasta.

Koos töötuse kiire vähenemisega kahanes 2007. aastal nii lühiajalise kui ka pikaajalise (aasta või kauem tööd otsinute) töötuse määr. Pikaajaliselt töötute arv alanes võrreldes 2006. aastaga 3700 võrra, samas kui lühiajaliselt töötute arv kahanes 4800 võrra. Pikaajaliste töötute arv on küll märkimisväärselt kahanenud, kuid pikaajalise töötuse osatähtsus töötuses on endiselt suur – ligi 50% (vt joonis 13).

Statistikaameti andmetel on Eestis kõrgharidusega inimestel kolm korda väiksem tõenäosus pikaajaliselt töötuks jääda kui alg- ja põhiharidusega inimestel. Pikaajaline töötus ähvardab enam vanemaeealisi ja neid, kes enne töötuks jäämist olid ametis lihttöölisena. Kui tööga hõivatutest on põhi- või vähesema haridusega vaid iga kümnes, siis töötutest iga neljas.

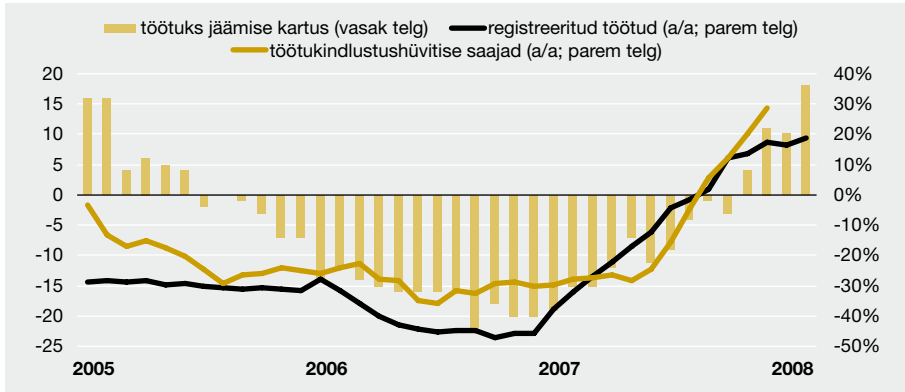
Joonis 13. Lühi- ja pikaajaliselt töötud (tuhat inimest)

Tööpuudus vähenes 2007. aastal igas vanuserühmas. Eriti kiire oli langus noorte seas, kus töötuse määr vähenes võrreldes 2006. aastaga 2 protsendipunkti võrra, jõudes 10%ni. Parimas tööeas inimeste töötuse määr oli 2007. aastal 4,5% ning vanemaeealistel 3,2%.

Mitte-eestlaste töötuse määr langes 2007. aastal suuremas ulatuses kui eestlaste oma. Kui eestlastest töötute arv vähenes aastaga umbes 2300 võrra, siis muulaste oma 6700 võrra.

Suurima tööpuudusega piirkonnas, Kirde-Eestis, vähenes töötuse määr 2007. aastal eelneva aastaga võrreldes kõige rohkem – 3,1 protsendipunkti ehk 3000 võrra. Töötuse määr jäi selles piirkonnas ikkagi kõrgeimaks (9,0% 2007. a keskmisena; 8,3% IV kvartalis). Töötuse määr langes ulatuslikult ka Lõuna-Eestis, vähenedes 1,8 protsendipunkti võrra 4,8%ni. Madalaim töötuse määr oli jätkuvalt Põhja-Eestis (3,3% aasta keskmisena; 2,6% IV kvartalis), kus see alanes aastaga 0,9 protsendipunkti võrra. Kokkuvõttes on maksumäärade varieeruvus piirkondade lõikes mõnevõrra kahanenud ning regionaalsed erinevused vähenenud.

Töötuks jäämise tõenäosust hakkasid majapidamised Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) tarbijabaromeetri kohaselt hindama suuremaks 2007. aasta lõpukuudel. 2008. aasta alguses see kartus isegi suurenes (vt joonis 14). Pessimistlik hinnang on kooskõlas registreeritud töötute (Tööturuamet) ja töötus kindlustushüvitise saajate (Töötukassa) arvude muutustega, mis hakkasid ületama eelneva aasta näitajaid juba 2007. aasta septembris ning olid 2008. aasta alguses aasta võrdluses ligi 20% ja 30% kõrgemad.

Joonis 14. Töötuks jäämise kartus ja registreeritud töötuse kasv

Viimastel aastatel on registreeritud töötute arvu muutused vastanud üldjoontes töötute koguarvu muutustele, kuigi registreeritud töötute hulk on töötute üldarvust väiksem ja seetõttu volatiilsem. Samas on registreeritud ja töötute koguarvu suhe muutunud. Kui 2007. aasta esimesel poolel registreeris ennast ametlikult töötuks ligi 38% kõikidest töötutest, siis aasta teisel poolel oli neid juba üle 47% (IV kvartalis 49,1%). Kui töö leidmise tõenäosus ei ole nii kõrge, kui see oli nõudluse tipp-perioodidel, siis kalduvad inimesed enam ametliku registreerimise poole, mis annab ka sotsiaalseid garantiisid, nt haigekassa kindlustust. Siiski võib lähitulevikus suure tõenäosusega ennustada töötute üldarvu peatset suurenemist.

Konjunkturiinstituudi baromeetrite kohaselt muutusid ettevõtete hinnangud nõutavate töötajate arvu kohta järgneval kolmel kuul eelneva aasta sama kuude hinnangutega võrreldes väiksemaks juba 2007. aasta viimastel kuudel (v.a ehituses, kus hinnang oli tagasihoidlikum kogu 2007. a jooksul). Selle põhjal võib oletada, et 2008. aasta esimesel poolel jätkub teeninduses hõivatute kasvu aeglustumine, samas kui töötuses ja kaubanduses kasv stabiliseerub või langeb pisut ning väheneb ehituses.

TÖÖJÕUKULUD JA HINNASURVED

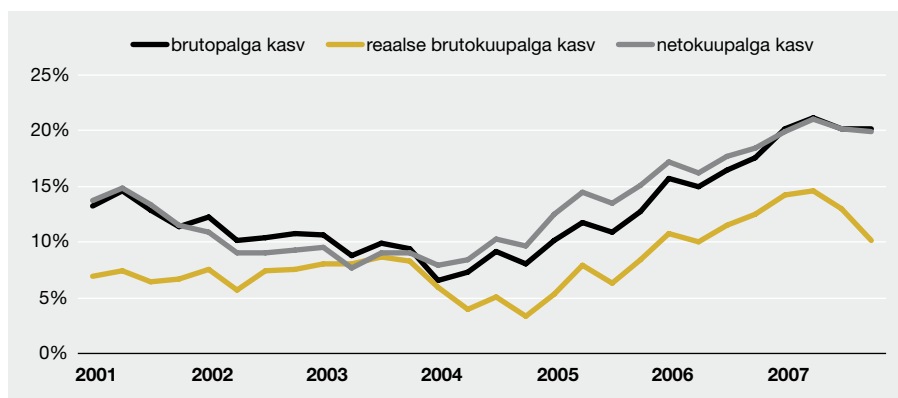
Keskmine palk

Kui 2007. aasta esimesel poolel jätkus tugeva nõudluse toel keskmise brutokuupalga kasvu kiirenemine, siis teisel poolaastal hakkas palgakasvu tempo stabiliseeruma. 2007. aasta keskmisena kasvas brutokuupalk 20,4% ehk eelneva aastaga võrreldes üle 4 protsendipunkti võrra rohkem. Neljandas kvartalis jäi keskmise brutokuupalga kasvutempo eelneva kvartali tasemele; aastaga kasvas see 20,2%. Kuude lõikes oli madalaim detsembri näitaja (18,0%).

Ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide täis- ja osalise tööajaga töötajate keskmine brutopalk oli IV kvartalis kuus 12 270 krooni ja tunnis 72,43 krooni. Tunnipalga kasvutempo ei erinenud kuupalga omast, mis tähendab, et preemiaid maksti tavapärasel ulatuses.

Alates 2007. aasta IV kvartalist võib täheldada reaalsalga kasvu kohandumist. Esimese poolaasta ülikiire kasvuga võrreldes aeglustus kasvutempo ligi 5 protsendipunkti võrra 10,1%ni. Languse peamine põhjus oli järsult kiirenenud inflatsioon, mis IV kvartalis ulatus 9,1%ni.

Keskmise netopalka nominaal- ja reaalkasv oli IV kvartalis brutopalka omast pisut madalam – vastavalt 19,9% ja 9,9%. See tähendab, et efektiivne maksumäär IV kvartalis veidi tõusis (vt joonis 15). Seoses tulumaksuvaba miinimumi tõstmisega 2008. aastal (2000 kroonist 2250 kroonini) on sel aastal oodata neto- ja brutokuupalga vaheliste kasvuerinevuste suurenemist. Netopalka kasvutempo hakkab brutopalka oma taas kuni 1 protsendipunkti võrra ületama.

Joonis 15. Keskmise palga areng

Jõulise palgakasvuga on kaasnenud suhteliste palkade jätkuvalt kiire tõus ja seda nii erinevates tegevusharudes kui ka piirkondades.

Tegevusalade lõikes kasvas keskmine palk kogu 2007. aasta jooksul kiiresti põllumajanduses, mäetööstuses, ehituses, finantsvahenduses ja avalikus halduses (25–29%). Ehitussektori kiire palgakasvu peamine põhjus oli veel suhteliselt aktiivne ehitustegevus aasta teisel poolel. Edaspidi võib aga prognoosida palgakasvu aeglustumist selles sektoris, eelkõige vähenenud nõudluse (uute tellimuste) tõttu, sest tihenunud konkurents on ehitushindu raske tõsta. Tänu baasiefektile püsib palgakasvu näitaja ka 2008. aasta I kvartalis veel suhteliselt kõrge, kuid alaneb seejärel mitme protsendipunkti võrra. Palgakulude kogukasv hakkas ehituses aeglustuma siiski juba 2007. aasta IV kvartalis, sest eelneva kvartaliga võrreldes alanes tööga hõivatute arv. Põllumajanduses võimaldas palgakasvu hoogustada toodangu suurenemisest ja hinnatõusust tingitud tulude kasv. Kuna 2008. aastast on võimalusi Euroopa Liidu tõukefon-

didest vahendeid kaasata tunduvalt rohkem, püsib tulude kasv põllumajanduses tõenäoliselt ka lähiaastatel suhteliselt kiire. Mäetööstuses soodustas palgakasvu IV kvartalis eelkõige suurenenud tootmismaht põlevkivikaevanduses ning turbatootmises.

Teisel poolaastal alanes keskmise brutokuupalga kasvutempo töötlevas tööstuses, kaubanduses ning hotellinduses, mis oli kooskõlas lisandväärtuse kasvu aeglustumisega (vt tabel 3).

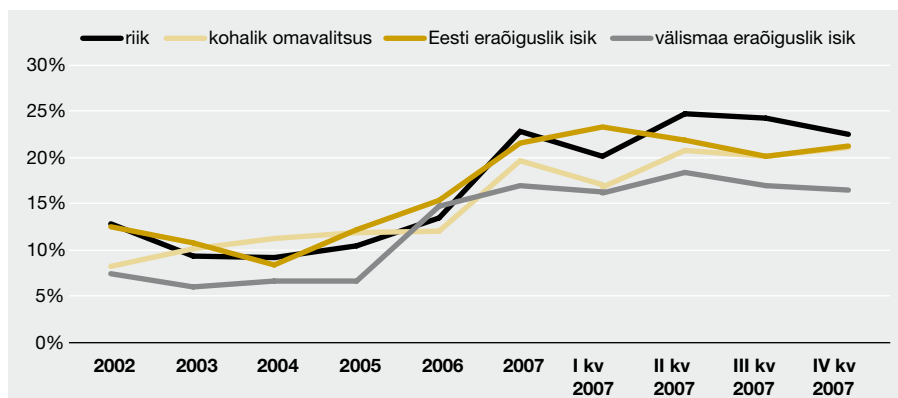
Tabel 3. Keskmise brutokuupalga kasv tegevusalade lõikes

	2004	2005	2006	2007	I kv 2007	II kv 2007	III kv 2007	IV kv 2007
Tegevusalade keskmine	8,4	10,8	16,5	20,4	20,1	21,2	20,2	20,2
Avatud sektor								
Põllumajandus	13,1	17,2	21,0	26,4	25,1	22,4	28,6	29,6
Metsandus	22,9	15,1	8,8	21,1	33,4	27,2	15,2	8,5
Kalapüük	-1,4	3,3	55,3	16,8	-3,1	-1,4	27,6	44,0
Mäetööstus	6,6	0,5	15,3	27,8	19,8	38,8	23,8	28,6
Töötlev tööstus	8,4	12,4	17,5	20,9	21,6	22,8	20,0	19,1
Suletud sektor								
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	6,0	13,6	7,8	20,6	18,0	22,3	19,3	22,8
Ehitus	11,7	14,6	19,1	28,4	24,2	32,1	28,5	28,7
Hulgi- ja jaekaubandus	2,6	7,1	21,6	19,4	22,4	20,5	17,8	17,0
Hotellid ja restoranid	8,5	22,1	12,7	18,0	20,7	17,3	17,9	16,3
Veondus, laondus ja side	9,3	10,7	13,7	24,0	28,7	21,1	21,6	24,6
Finantsvahendus	3,0	9,8	2,4	26,3	29,1	27,5	22,1	26,4
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	15,4	6,1	16,1	7,2	5,4	5,9	7,2	10,3
Avalik haldus ja riigikaitse	8,2	9,6	13,7	24,8	23,7	25,6	24,7	25,1
Haridus	10,3	11,4	10,3	18,2	16,9	17,5	18,0	20,3
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	13,9	21,0	14,3	22,0	15,3	26,6	25,0	21,1
Muu teenindus	14,3	12,2	12,3	22,1	23,3	21,6	22,9	20,7

Piirkonniti tõusis keskmine brutokuupalk 2007. aastal kõige enam Viljandi ja Saare maakonnas – vastavalt 27,3% ja 25,8% eelmise aastaga võrreldes. Tööturuameti seletuste kohaselt oli Saare maakonna palgatõusu taga ettevõtete laienemine ja uute tekkimine ning seetõttu tihenend konkurents ja soov hoida oma seniseid töötajaid. Samuti on palgatõusuks andnud tõuke ehitussektoris makstavad suuremad summad, kuna paljud töövoimelised Saaremaa mehed kipuvad just ehitustööle, nii mandri-Eestisse kui ka välismaale. Kõige aeglasem oli palgakasv Hiiumaal (15,2%) ja Harjumaal (18,8%). Kõrgeimat keskmist palka makstakse jätku-

valt Tallinnas ja Harjumaal, kus see küündis 2007. aasta IV kvartalis ligi 14 000 kroonini. Kuna aga Harjumaal oli palgakasv suhteliselt aeglasem, vähenesid Harjumaa ja teiste piirkondade vahelised suured palgaerinevused veelgi.

Tööandja omaniku järgi on majandussektorite olukord võrreldes 2006. aastaga muutunud. Kui 2006. aastal tõusid palgad jõulisemalt erasektoris, siis 2007. aastal oli kiirem palgakasv riigisektoris (22,9%). Välismaa eraõiguslikele isikutele kuuluvates ettevõtetes oli palgakasv aeglaseim (17,0%); Eesti eraõiguslikele isikutele kuuluvates ettevõtetes oli keskmine brutokuu-palga kasv sellest 4,6 protsendipunkti võrra kiirem. Erasektori palgad reageerisid tugevamalt nõudluse kasvu aeglustumisele aasta keskel (vt joonis 16).

Joonis 16. Keskmise palga kasv tööandja omaniku järgi

Avaliku sektori palgakasv on üldjuhul palju suurema inertsiga ja reageerib majandusolukorra muutustele kiiremini. Keskmises perspektiivis ei ole aga palgakasvu surve tugevnemine ootuspärane. Seetõttu võib prognoosida, et 2008. aastal, kui nominaalne majanduskasv aeglustub, püsib riigisektori palgakasv kiire ja ületab erasektori oma. Avaliku sektori palgakasvu aeglustumine peaks aga olema üks eesmärke 2009. aasta eelarve koostamisel.

Kuigi keskmise palga kasvutempo jäi ka aasta viimases kvartalis suhteliselt hoogsaks, aeglustus palgakulude kogukasv 2,5 protsendipunkti võrra eelneva kvartaliga võrreldes. Seda võimaldas nii palgasaajate arvu vähenemine kui ka osaajaga hõivatute osatähtsuse tõus.

Tulevikuootusi võib erinevate hinnangute kohaselt pidada tagasihoidlikumaks. Konjunktuuriinstituudi küsitlused kajastavad tööstus- ja ehitusettevõtete pessimismi nii hinnatõstmise võimaluste kui ka uute töötajate värbamise suhtes. Ehitussektoris eeldatakse pigem hinnalangust ning töötajate arvu vähenemist; tööstuses püsib töötajate arv tõenäoliselt stabiilne ja hinnakasv aeglustub. Kaubanduses töötajate arv tõenäoliselt kasvab, kuid märksa aeglasemalt kui aasta tagasi; hinnatõus on pigem kiire. Teeninduses jätkub nii hindade kui ka hõive kasv,

kuid kasvutempo eeldatavasti alaneb. Kõik see vähendab ka palgatõusu võimalusi, seda enam, et tööjõupuuduse probleem ei ole enam nii terav.

Kokkuvõttes reageeris tööturg majanduskasvu aeglustumisele eelkõige hõive kaudu ning keskmine palk kasvas veel suhteliselt stabiilselt. Palgakulude kasv ületas jätkuvalt väga suures ulatuses nominaalset majanduskasvu. Neljandas kvartalis alanes see siiski SKP nominaalkasvust enam, mistõttu kasvutempo erinevused mõnevõrra vähenesid.

Tööjõu erikulu

Kuna palgakasv ületas majanduskasvu, kallines ka inimkapital suhteliselt kiiremini. Tööturg on muutunud järjest avatumaks ning pakub töötajatele rohkem valikuvõimalusi, sh võimalust minna tööle välismaale. Palgakonkurentsisis püsimine muutus ettevõtjate jaoks üha olulisemaks palgasurve allikaks, kusjuures ei konkureerita mitte ainult välismaiste tööandjatega, vaid ka erinevate sisemaiste tegevusvaldkondade vahel. Ehitusbuum on küll vaibunud, ent selle kõrgajal saavutatud palgatasemed (nii ehituses kui ka teistel seotud tegevusaladel) jäävad kaudselt mõjutama ka teiste valdkondade palgatasemeid. Kasvanud on inimeste reservatsioonipalk¹³ ning madalamalt tasustatud töökohale asumine võib olla psühholoogiliselt raskem.

Ettevõtete majandusolukorda iseloomustava lühiajastatistika põhjal, mis hõlmab kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete tegevust jooksevhindades¹⁴, võib väita, et palgafondi kasv ületas 2007. aastal loodud lisandväärtuse kasvu enam kui 6 protsendipunkti võrra (27,1% vs 20,9%). See tähendab, et ettevõtete kasumi kasv jäi mõlemale alla, kuigi oli jätkuvalt positiivne, aeglustudes 35,3%lt 12,8%ni.

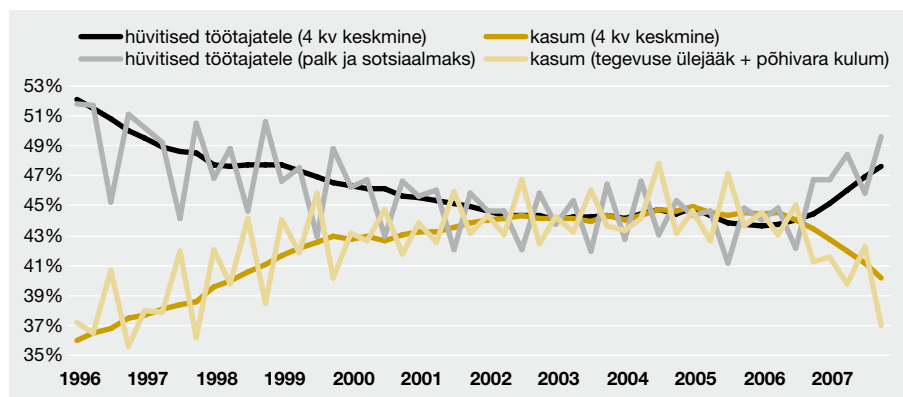
Aasta võrdluses alanes kasum veonduses ja mööblitootmises. Enim aeglustus kasumi kasv kinnisvaraga seotud tegevusaladel ja kaubanduses (28–29 protsendipunkti võrra 9,5%ni). Kasumi kasv jäi palgakulude omale alla veel puit-, keemia- ja ehitusmaterjalide tootmises ning ehituses ja hotellinduses. Töötleva tööstuse ettevõtete kogukasum kasvas 2007. aastal töökulutustest siiski kiiremini ning seda eelkõige toiduainete-, paberi- ja metalltoodete ning sideseadmete tootmise toel. Olukord muutus aasta viimases kvartalis, kui kasumi kasv pidurdus. See vähenes eelmise aasta sama kvartaliga võrreldes puidu, mööbli ja sideseadmete tööstuses ning kaubanduses, veonduses ja kinnisvarategevuses. Lisandväärtuse kasv oli ettevõtete statistika kohaselt IV kvartalis negatiivne veonduses ja puidutöötlemises.

Komplekssema meetodika järgi arvatav SKP statistika kajastab samasuguseid palkade ja

¹³ Madalaim töötasu, mille eest töötaja on nõus tööpakkumise vastu võtma.

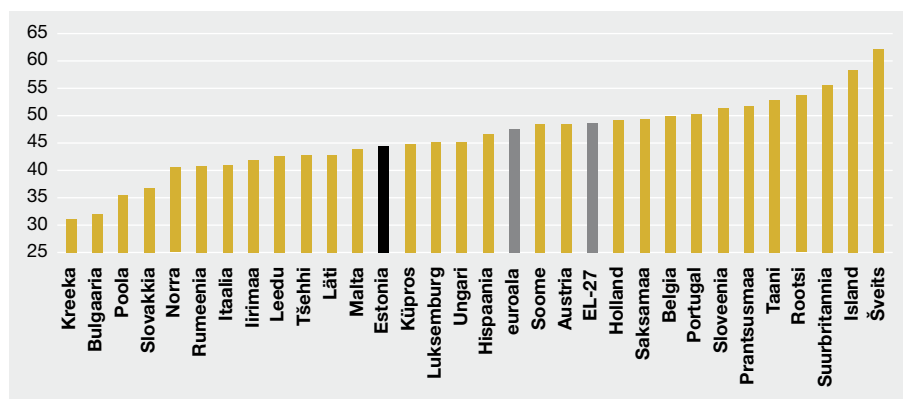
¹⁴ Ei hõlma eelarveliste asutuste ja organisatsioonide, mittetulundusühingute, sihtasutuste, füüsilisest isikust ettevõtjate ega finantsvahendusettevõtete andmeid. Tööga hõivatute arvu põhjal vaadeldakse kõiki vähemalt 20 hõivatuga ettevõtteid, v.a tööstuses, kus kõikselt uuritakse vähemalt 50 hõivatuga ettevõtteid. Väikeettevõtete hulgast tehakse lihtne juhuslik valik.

tootlikkuse vahekorra hinnanguid. Kui eelneva viie aasta (2002–2006) jooksul püsisid tööjõukulu ja kasumi osakaalud SKPs stabiilsed ja peaaegu võrdsed, siis 2007. aastal kasvas tööjõukulude osatähtsus kiiresti ja peamiselt kasumite arvel (vt joonis 17).

Joonis 17. Tööjõukulu ja kasumi osatähtsus SKPs

Selline tööjõukulude ja kasumi osatähtsus, nagu 2007. aasta keskmiseks kujunes, oli Eestile iseloomulik 8-9 aastat tagasi. Teiste riikidega võrreldes on meil tööjõukulude osatähtsus olnud suhteliselt madal (2006. a 44%, 2007. a 47% ehk sarnane euroala näitajaga) (vt joonis 18). Rahvusvahelises võrdluses palkade ja kasumite jaotuse kohta ei saa siiski otseselt väita, et palkade madal osatähtsus on oluline konkurentsivõime tegur. Üldjuhul on arenenud riikides, kus teenuste osatähtsus majanduses on kõrgem, suurem ka tööjõukulude osakaal. Riikides, kus on valdavaks kapitalimahukas tööstus, on palgakulude osatähtsus madalam.

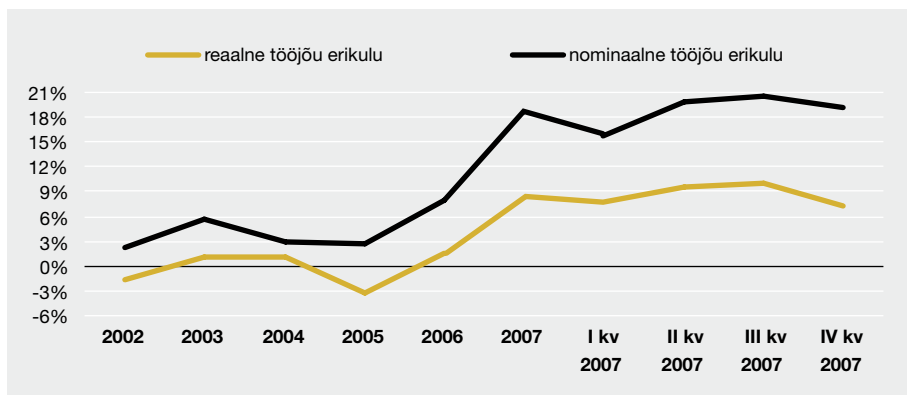
Joonis 18. Tööjõukulude osatähtsus SKPs 2006. aastal (%)

SKP statistika põhjal on võimalik arvutada ka reaalse ja nominaalse tööjõu erikulu nii majanduses tervikuna kui ka majandussektorite lõikes.

Reaalne tööjõu erikulu on näitaja, mis võrdleb palgakulude suurust ühe palgatöötaja kohta (enamjaolt palk ja palgafondi maksud) ning tööjõu tootlikkust (ühe hõivatu kohta) jooksevhindades. Sisuliselt vaadeldakse, kui suur osa lisandväärtusest makstakse välja töötasudena. Tulenevalt definitsioonist on tööjõu erikulu kasv positiivne siis, kui tööjõukulu palgatöötaja kohta kasvab kiiremini kui tööjõu tootlikkus nominaalhindades. Kui reaalne tööjõu erikulu suureneb, siis tähendab see enamasti seda, et tööandja kasumi osakaal lisandväärtuses (SKPs) väheneb.

Nominaalne tööjõu erikulu kõrvutab tööjõukulusid töötaja kohta reaalse, mitte jooksevhindades arvestatud tootlikkusega. Selle eesmärk on analüüsida palgakasvust tulenevat inflatsioonisurvet, kuna ettevõtteid on kasumlikkuse säilitamiseks sunnitud tootlikkust ületavat palgakasvu tootehinnas kajastama.

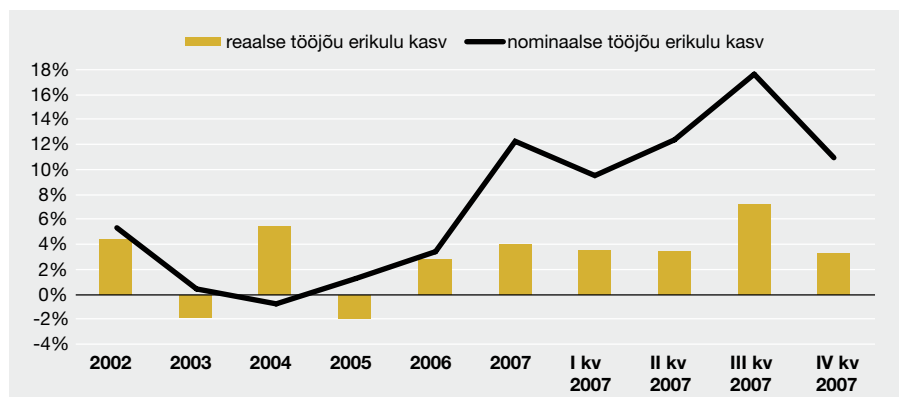
2007. aastal hoogustus reaalse tööjõu erikulu kasv 8,3%ni (2006. a. 1,6%lt), mis oli seotud palgakulude kiirema kasvuga nominaalse majanduskasvuga võrreldes (vt joonis 19). Nii suur erinevus ei ole pikemas perspektiivis jätkusuutlik. 2007. aastal senine tendents siiski muutus pisut: kui esimesel poolaastal tööjõu erikulu kasv kiirenes (I kvartali 7,8%lt 9,5%ni II kvartalis) ning see kiirenemine jätkus ka III kvartalis (10,1%), siis IV kvartalis alanes tempo 7,3%ni. See on jätkuvalt väga kiire kasv, kuid trendi pöördumine viitab ka edaspidisele kasvu aeglustumise võimalusele. Nominaalse tööjõu erikulu kasv kiirenes 2007. aastal 18,8%ni. Üldiselt tähendab see ka väga tugevat inflatsioonisurvet. Eriti ulatuslik oli nominaalse tööjõu erikulu kasv reaalse tööjõu erikulu omaga võrreldes, mis tähendab, et SKP deflaatori kasv oli sel ajavahemikul viimaste aastate kiireim. Nominaalse tööjõu erikulu kasv pidurdus samuti mõnevõrra viimases kvartalis. Varasemate perioodidega võrreldes oli nii reaalse kui ka nominaalse tööjõu erikulu kasvutempo 2007. aastal erakordselt kõrge.

Joonis 19. Tööjõu erikulu kasv

Majandusharude lõikes¹⁵ kasvas reaalse töäjõu erikulu 2007. aastal keskmisest kiiremini hotelide ja restoranide ning transpordi ja side tegevusaladel, kuid ka põllumajanduses ja ehituses. Siseturule orienteeritud valdkondades oli tegu eelneva hoogsa majanduskasvu najal kiiresti kasvanud palkadega, mis majanduskasvu aeglustudes piirasid kasumi kasvuvõimalusi. Kui need majandusharud reageerivad lähitulevikus muutunud majandusolukorrale adekvaatselt, siis vähem kui aasta pärast peaks nii palgakasv kui ka reaalse töäjõu erikulu kasv nendel aladel aeglustuma.

Töötlevas tööstuses on reaalse töäjõu erikulu kasv läbi aastate olnud üsna tagasihoidlik ning palgakulude kasv reageeris kiiresti lisandväärtuse kasvutempo muutustele (vt joonis 20).

Joonis 20. Töäjõu erikulu kasv töötlevas tööstuses

Võrreldes 2006. aastaga kiirenes töötleva tööstuse reaalse töäjõu erikulu kasv 2007. aastal 1,2 protsendipunkti võrra. Võttes arvesse, et töötleva tööstuse konkurentsivõime säilitamine on majandusele eriti oluline, kuna suur osa töötleva tööstuse toodangust eksporditakse, ei ole reaalse töäjõu erikulu kallinemine töötlevas tööstuses pikema aja vältel soovitatav.

2007. aasta esimesel poolel kallines reaalse töäjõu erikulu töötlevas tööstuses suhteliselt mõõdukalt (3,5%). Kolmandas kvartalis oli erikulude kasv mõnevõrra järsem, kuivõrd lisandväärtuse kasv hakkas aeglustuma, kuid palgakulude kasv jäi endiseks. Neljanda kvartali muutused olid aga seda positiivsemad, et jätkuvalt aeglustuva lisandväärtuse kasvu tingimustes suudeti palgakasvu kärpida suhteliselt enam ning reaalse töäjõu erikulu kasvunäitaja kujunes aasta madalaimaks (3,2%).

¹⁵ Siin on võimalik kasutada vaid koguhõive andmeid.

TÖÖTURU INSTITUTIONAALNE ARENG

Alampalk Eestis

Eesti Ametiühingute Keskliit (EAKL) ja Eesti Tööandjate Keskliit (ETKL) sõlmisid 21. novembril 2007 kokkuleppe, mille järgi tõusis 2008. aastal üleriigilise kuupalga alammäär 4350 kroonini (2007. a 3600 kr) ning tunnipalga alammäär 27 kroonini (2007. a 21.50). Võrreldes 2007. aastaga suurenes kuupalga alammäär 20,8% ning tunnipalga oma 25,6%. Alampalga saajate arv varieerub Eestis erinevatel hinnangutel 15 000–70 000 töötajani.

Võrreldes Majanduskoostöö ja Arenguorganisatsiooni (OECD) liikmesriikide ja muude Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega on alampalk Eestis püsinud suhteliselt kaua madalal tasemel. Viimastel aastatel on see siiski tõusnud keskmisest palgast kiiremini. 2008. aasta alguses moodustas Eesti alampalk keskmisest palgast 35,4%. Varasemate kokkulepete kohaselt peaks alampalk lähiaastatel jõudma 41%ni keskmisest brutopalgast. Alampalga kokkulepitud tõusu korral hakkab alam- ja mediaanpalga suhe Eestis ületama Euroopa Liidu keskmist taset.

Tulumaksuseaduse muutused

Vastavalt tulumaksu muutmise seadusele alanes tulumaksu määr 1. jaanuaril 2008 21%ni (2007. a 22%). Muutus ka erisoodustustelt, dividendidelt ja muudelt väljamaksetelt arvestatava tulumaksu määr – 2008. aastast on see 21% (2007. a 22%).

2007. aasta suvel vastu võetud tulumaksuseaduse muudatuse kohaselt langeb tulumaksu määr kuni 2011. aastani, igal aastal 1% võrra. 2008. aastal on maksumäär 21%, 2009. aastal 20%, 2010. aastal 19% ja 2011. aastast 18%.

Tulumaksumäära alandamine vähendab eraisikute efektiivse tulumaksumäära tõusu (2008. a hinnanguliselt ligi 0,6–0,8 protsendipunkti võrra), mis vastasel korral suureneks brutopalgaga kiire kasvu tingimustes aastaga umbes samas ulatuses (nt 2007. a 19,2%lt I kvartalis 19,9%ni IV kvartalis).

2008. aastal suurenes 2250 kroonini ka füüsilise isiku maksuvaba tulu kuumäär (2007. a 2000 kr). Seega on aastamäär nüüd 27 000 krooni (2007. a 24 000 kr). Tulumaksuseaduse kohaselt tõuseb maksuvaba tulumäär kuni 2010. aastani 3000 krooni võrra aastas. 2008. aastal on maksuvaba tulu 27 000 krooni, 2009. aastal 30 000 krooni ja 2010. aastal 33 000 krooni.¹⁶

Füüsilise isiku maksuvaba tulumäära kasv alandab efektiivset määra veelgi (2008. a täiendavalt ligi 0,5 protsendipunkti võrra), mistõttu netopalk kasvab brutopalgast taas kiiremini. 2008.

¹⁶ Tulumaksuseaduse § 23.

aastal ulatub nende kasvutempo erinevus hinnanguliselt 1 protsendipunktini.

Last ülalpidav isik, tavaliselt lapsevanem, saab alates 2008. aasta tuludeklaratsioonist arvesse võtta täiendavat maksuvaba tulu iga kuni 17aastase (k.a) lapse kohta. Kui laps on ka ise tulu saanud, siis rakendub maksuvaba tulu lapse tulule ning lapsevanem saab arvesse võtta täiendavat maksuvaba tulu lapse tulu võrra vähem. Soodustust saab deklareerida vaid üks lapsevanem. Kui lapsevanemad ei jõua omavahel kokkuleppele, siis saab soodustust vanem, kellele makstakse peretoetuste seaduse §-s 5 sätestatud lapsetoetust.¹⁷

Sotsiaalmaksuseaduse muutus

1. jaanuaril 2008 tõusis sotsiaalmaksu minimaalse kohustuse aluseks olev kuumäär 2000 kroonilt 2700 kroonini ehk 35%. Alates 2009. aastast on sotsiaalmaksu miinimumkohustuse kuumäär eelneva aasta kuupalga alammäära tasemel, mis tähendab, et 2009. aastal tõuseb see 4350 kroonini (61,1%).

Rahandusministeeriumi hinnangul suurendab sotsiaalmaksu miinimumkohustuse tõstmine sotsiaalmaksu laekumise kasvu 2008.aastal 0,8–1,0 protsendipunkti ulatuses.

Puhkuseaduse muutus

1. jaanuaril 2008 pikenes vanemahüvitise maksmise periood 575 päevani või kuni lapse 18kuuks saamiseni. Isapuhkus pikenes 10 tööpäeva võrra, mille eest makstakse puhkusetasu isa keskmise palga alusel (2007. a oli isal võimalik saada isapuhkust 14 kalendripäeva ja tasu suurus oli 66 krooni kalendripäeva eest).

Emale või isale antakse tema soovil igal tööaastal täiendavat lapsepuhkust 3–6 tööpäeva (2007. a 3–6 kalendripäeva).

Välismaalaste seaduse muudatused

12. märtsil 2008 kinnitas Riigikogu välismaalaste seaduse muudatused, mis lihtsustavad märkimisväärselt välistöötajuga seotud bürokraatiat ja kahekordistavad sisserände piirarvu. Muudatuste alusel lühendatakse menetlustähtaegu ning vähendatakse bürokraatlikke takistusi välismaalaste lühiajalise töötamise registreerimisel ning pikaajaliseks töötamiseks mõeldud elamisloa taotlemisel. Seejuures lähtutakse põhimõttest, et välistöötajõu sissetoomine on põhjendatud kvalifitseeritud tööjõu puhul, mille tagamiseks kehtestatakse palgakriteerium.

Sisserände piirarvu tõsteti 0,05%lt 0,1%le Eesti alalisest elanikkonnast, mis tähendab seda,

¹⁷ Tulumaksuseaduse § 231.

et aastas võib töötamise eesmärgil siia elama asuda umbes 1350 inimest. Veel kehtiv kvoot lubab tänavu Eestisse sisse rännata 677 hea kvalifikatsiooniga töötajal eeldusel, et vastavat tööjõudu ei ole võimalik leida kohapealt ega Euroopa Liidust. Sisserände piirarvu väliselt saavad Eestis töötada Ameerika Ühendriikide ja Jaapani kodanikud ning need eesti rahvusest isikud, kellel on Eestis elamise luba muudel alustel.

Juba lähitulevikus suhtub riik märksa leebemalt ajutisse ehk kuni kuuekuulisse Eestis töötamise. Nii näiteks ei ole seadmete paigaldaja ega oskustöölise lühiajaliseks töötamiseks enam vaja valitsuse või siseministri otsust.

Välitamaks odava tööjõu sissevoolu Eestisse tuleb tööandjal maksta igale ajutisele töötajale keskmisest üksjagu suuremat palka. Töötasu ei tohi olla väiksem kui keskmise palga ja koefitsiendi 1,24 korrutis ehk 15 215 krooni. Kriteerium (keskmise palga ja koefitsiendi 1,24 korrutis) ei kehti järgmiste ametikohtade suhtes: loominguiline töötaja; õpetaja või õppejõud; vastava ettevalmistuse või kogemuse korral teadusalal tegutseja; sportlane, treener, spordikohtunik või sporditöötaja; välisriigi õppeasutuse või tudengiorganisatsiooni saadetud praktikant ning välisriigi diplomaatilise esinduse teenindaja.

Kui vana korra järgi võttis ühe tööliste sissetoomine riiki aega 6–7 kuud, siis seaduse vastuvõtmisel võib see aeg lüheneda 2–3 kuuni. Osaliselt toimub see menetluste lihtsustamise arvel, osalt aga tänu sellele, et lüheneb kahelt kuult kolme nädalani aeg, kui Euroopa Liidu riikides tuleb viia läbi avalik tööotsing, leidmaks esmalt sobilikku tööjõudu sealt.

Muudatusi toetas igati ka tööandjate keskliit. Keskliidu uuringu järgi soovis 2007. aastal vähemalt 22 Eesti firmat palgata välismaalt kokku 1500 töötajat.

Töölepinguseaduse muutmise eelnõu

Valitsuse 2007.–2011. aasta tegevusprogramm sätestab olulise eesmärgina tööturu nüüdisajastamise ning paindlikumaks muutmise. Kui aktiivse tööturupoliitika toimimise seadusandlikud alused on suhteliselt edukalt juba rakendunud, siis vananenud tööõigus vajab kaasajastamist. Kehtiv Eesti Vabariigi töölepingu seadus pärineb 1992. aastast ning vajab ulatuslikku muutmist ja täiendamist, sest ei vasta enam nüüdisaegse tööturu vajadustele.

10. jaanuaril 2008 tuli Sotsiaalministeerium välja töölepingu seaduse eelnõuga, mis käivitas elavaid diskussioone. Töölepingu seaduse eelnõu väljatöötamisega on taas tõstetud Eesti tööturu paindlikkuse ning selle tagamise/suurendamise võimaluste ja vajaduste teema.

Töölepinguseaduse eelnõu reguleerib tööandja ja töötaja vahelisi suhteid nagu töölepingu sõlmimine, muutmine ja lõpetamine, poolte õigused ja kohustused, töö- ja puhkeaeg ning puhkus. Eelnõu läbiv põhimõte on tagada turvaline paindlikkus nii töötajale kui ka tööandjale. Turvalise

paindlikkuse saavutamiseks on püstitatud kolm eesmärki: juurutada uusi paindlikke töövorme, suurendada töötajate turvalisust ning sissetulekute kaitstust. Seda toetavad muudatused sotsiaalkindlustussüsteemis, koolitusvõimaluste ja elukestva õppe toetamises ning Tööturumeti pakutava ja inimese konkreetsetest vajadustest lähtuva nõustamissüsteemi laiendamises. Eesti Vabariigi töölepingu seadus, töö- ja puhkeaja seadus, puhkuseseadus, palgaseadus ja töötajate distsiplinaararvestuse seadus liidetakse üheks terviklikuks seaduseks.

Kõige suuremat vastuseisu töövõtjate esindajate poolt leidsid eelnõu punktid, mille järgi vähenevad töötajate koondamishüvitised ja koondamisest etteteatamise tähtajad. Koondamishüvitis väheneb ühe keskmise kuupalgani, seda olenemata tööstaažist. Koondamisest etteteatamise periood on viidud Euroopa parandatud ja täiendatud sotsiaalhartas miinimumtasemele (10 tööpäevast 40 tööpäevani). 2008. aasta 6.-7. märtsil toimus sotsiaalpartnerite töökohtumine Töölepingu seaduse eelnõu ettepanekute arutamiseks. Kohtusid Eesti Ametiühingute Keskliidu, Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsioon (TALO), Eesti Tööandjate Keskliidu ning Eesti Kaubandus-Tööstuskoja esindajad. 24. märtsil kohtusid kõik osapooled taas, kuid ei saavutanud ka siis kõiki pooli rahuldavat kokkulepet.

Töölepingu seaduse eelnõu vastuvõtmisega võib suureneada töötajate ja töökohtade mobiilsus, väheneda ettevõtjate koormus töötajatele sotsiaalkaitse tagamisel ning laieneda paindlikumate töövormide juurutamisvõimalused. Eelnõu mõju sissetulekute kaitstusele on esialgu pigem ebaselge: töötuskindlustushüvitise suurendamine 10 protsendipunkti võrra ei asenda küll etteteatamisaja lühendamist ja koondamishüvitise vähendamist (seda enam, et puudutab vaid osa kindlustusmaks maksvatest töötajatest), kuid ettevõtjate vähenenud kohustused, suurem mobiilsus ja aktiivsed tööturupoliitika meetmed võivad tagada suuremaid sissetulekuid pikemas perspektiivis.

KOKKUVÕTE

- 2007. aasta jääb viimase kümne aasta taustal eristuma tugevate pingete poolest tööturul, kus töötuse määr saavutas madalaima, palgakasv aga kõrgeima taseme. Aasta jooksul olid pinged tugevamad esimesel poolel; teisel poolel need aga mõnevõrra leevenesid. Aasta viimases kvartalis aeglustus majanduskasvu tempo juba sedavõrd, et hakkasid ilmnema tööjõu nõudluse vähenemise märgid – hõivatute arv vähenes ning palgafondi kasv pidurdus.
- Kohalikule turule suunatud tööjõupakkumise kasv on vähenemas nii demograafiliste protsesside kui ka väljaspool Eestit töötamise võimaluste tõttu. Täiendavat tööjõudu on võimalik saada peamiselt mitteaktiivsete arvel; ettevõtjad peavad jätkuvalt keskenduma ka tootlikkuse tõstmisele.
- Eesti tööturg on taas testimas oma paindlikkust. Nõudluse vähenemisele reageeris see suhteliselt kiiresti hõive kaudu: tööjõunõudluse vaibumisel vähenes tööealiste aktiivsus eelkõige pensioniealiste ja noorte hulgas; vähenes palgasaajate ning täistööajaga

töötajate arv. Keskmise brutopalgaga kasv oli suure inertsiga tõttu jätkuvalt kiire, samas kui palgafondi kasvutempo aeglustus. Palgakulude kasv jäi majanduskasvust siiski tunduvalt kiiremaks.

- Konkurentsile avatud töötleva tööstuse senine areng on olnud tootlikkuse kasvuga suuremas kooskõlas: nõudluse kasvu aeglustumisel vähenes siin töökohtade arv ning kiirenes tootlikkuse kasv.
- Tööjõu erikulu kasv, mis oli 2007. aastal inflatsioonisurve tugevnemise üks põhjusi, hakkas IV kvartalis samuti pidurduma. Palgakulude kasv oli veel jätkuvalt liiga kiire ning põhjustas kasumlikkuse kasvu edasist alanemist, kuigi alanemine oli varasemaga võrreldes aeglasem. Kuna majandus areneb tsükliliselt, peaksid lähiperioodidel ilmneva selgemad paranemismärgid.

Tabel 4. Eesti tööturg

		2004	2005	2006	2007
Rahvastik (1. jaanuari seisuga)	tuhat	1351,1	1347,0	1344,7	1 342, 4
15–74aastaste hõiveseisund		2004	2005	2006	2007
Tööjõud	tuhat	659,1	659,6	686,8	687,4
hõivatud	tuhat	595,5	607,4	646,3	655,3
töötud	tuhat	63,6	52,2	40,5	32,0
Mitteaktiivsed	tuhat	388,7	389,0	362,3	359,0
Kokku	tuhat	1047,8	1048,6	1049,1	1046,4
Tööjõus osalemise määr	%	62,9	62,9	65,5	65,7
Tööhõive määr	%	56,8	57,9	61,6	62,6
Töötuse määr	%	9,7	7,9	5,9	4,7
Hõivatud tegevusala järgi		2004	2005	2006	2007
Põllumajandus, kalapüük	tuhat	35,0	32,2	31,1	30,9
Mäetööstus	tuhat	8,0	5,9	5,2	5,5
Töötlev tööstus	tuhat	140,9	139,5	136,4	134,8
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	tuhat	12,0	12,5	12,4	9,5
Ehitus	tuhat	46,8	48,7	62,8	80,9
Hulgi- ja jaekaubandus	tuhat	80,0	80,6	88,7	88,1
Hotellid ja restoranid	tuhat	16,2	22,1	22,3	22,8
Veondus, laondus ja side	tuhat	51,5	54,6	61,5	58,4
Finantsvahendus	tuhat	7,9	6,9	7,3	9,4
Kinnisvara- ja äritegevus	tuhat	39,4	46,4	48,1	49,5
Avalik haldus ja riigikaitse	tuhat	36,9	37,2	39,0	39,2
Haridus	tuhat	54,5	54,9	58,5	54,5
Tervishoid	tuhat	37,5	35,0	37,5	36,4
Muud tegevusalad	tuhat	28,8	31,1	34,3	35,6

Töötud töötusperioodi kestuse järgi		2004	2005	2006	2007
Vähem kui 6 kuud	tuhat	21,2	18,6	15,7	13,4
6–11 kuud	tuhat	9,2	5,7	5,3	2,8
12 kuud või rohkem	tuhat	33,2	27,9	19,5	15,8
24 kuud või rohkem	tuhat	21,5	18,2	11,4	8,9
Mitteaktiivsed põhjuse järgi		2004	2005	2006	2007
Õpingud	tuhat	123,1	126,1	124,4	117,7
Haigus või vigastus	tuhat	43,3	47,0	51,3	51,8
Rasedus-, sünnitus- või lapsehooldus- puhkus	tuhat	27,2	27,1	23,8	26,5
Vajadus hoolitseda laste või teiste pere- liikmete eest	tuhat	13,7	14,0	13,9	13,6
Pensioniga	tuhat	149,4	145,4	129,5	132,9
Heitunud isikud (kaotanud lootuse tööd leida)	tuhat	17,7	14,7	7,2	7,3
Muud põhjused	tuhat	14,4	14,6	12,2	9,2
Tööjõud haridustaseme järgi		2004	2005	2006	2007
Esimene tase ja vähem	tuhat	73,2	65,1	75,3	72,5
Teine tase	tuhat	375,6	367,4	376,4	383,4
Kolmas tase	tuhat	210,3	227,0	235,0	231,5
keskeriharidus	tuhat	70,0	67,6	70,5	70,3
kõrgharidus	tuhat	140,4	159,5	164,6	161,2